Агазеҭ шьаҭаиркит Д.И. Гәлиа 1919 ш. февраль 27 азы

АԤСНЫ

Ареспубликатә ҳәынҭқарратә усҳәарҭа «Аԥснымедиа»

2026 ш. апрель 30 № 16 (21 707)

Аԥсуа бызшәа арҵаҩцәа рфорум

Аусеицура алҵшәа аанашьҭуеит

Альбина Жьиба

Хымш Пицунда имҩаԥысуаз афорум еиднакылеит Аԥсны араионқәа зегьы рҟынтә 250-ҩык рҟынӡа арҵаҩцәа. Апедагогика аинститут аусзуҩцәа, Аҳәынҭқарратә университет арҵаҩцәа афорум иалахәыз рԥышәа рымардон, ахәыҷқәа аҵатәхәы аматериал рызнагашьа аметодика ҿыцқәа реилдыркаауан. Арҵаҩцәа ирыман алшара рзанааҭ аҿы ргәы иҵхоз азҵаарақәа рҭак аиура, арҵагашәҟәқәа реиқәыршәаҩцәеи дареи гәаартыла еицәажәон.

Афорум аартра далахәын Аԥсны Ахада Бадра Гәынба, иара убас Аиҳабыра Реилазаара иалоу, Аҳәынҭқарратә университет арҵаҩцәа, аҵарауаа. Аԥсны Аҵара аминистр Хана Гәынԥҳа лықәгылараҿы илҳәеит, аԥсуа бызшәа аҭагылазаашьа ицәырнаго ашәарақәа гәцаракны ишрымоу.

"Иахьа уажәраанӡа ҳбызшәа еиқәырханы иаазгаз, зус ҳәынҭқарратә уалԥшьаны иазнеиуа аԥсуа бызшәа арҵаҩцәа шәоуп. Ҳбызшәа арҿиаразы иҟаҵоу маҷым, аха иҟаҵатәу еиҳагьы еиҳауп. Иамҭаны исыԥхьаӡоит иаартны иҳагу-иҳабзоу алацәажәара",- ҳәа азгәалҭеит лара арҵаҩцәа рахь лхы нарханы.

Хана Гәынԥҳа еизаз идлырдырит иахьа аҳәынҭқарратә бызшәа арӷәӷәаразы ицо аусмҩаԥгатәқәа ртәы. Атәыла анапхгара рҟынтә адгылара шыҟоу.

Аԥсны ахада Бадра Гәынба иқәгылараҿы иҳәеит: «абызшәа ахархәара аманы иҟаларцаз, ҳара иҳамазароуп здырра ҳараку, аԥсышәала ихәыцуа, ицәажәо аҿар». Иара афорум аҭак ду амоуп ҳәа азгәеиҭеит. Бадра Гәынба иҟаиҵеит ажәалагала, сынтәа инаркны ашколқәа рҿы ихацырқзарц аԥсуа бызшәеи алитературеи руадақәа реиҿкаара.

Аҵара министрра иаҭоуп адҵа, аолимпиадақәа рҿы алҵшәа бзиақәа аазырԥшыз аҵаҩцәа рышколқәа маругала еиқәдыршәарц, иара убас ақәҿиарақәа аазырԥшуа афилологиатә факультет аԥсуа бызшәеи алитературеи рзанааҭ ала аҵара алызхыз адгылара рыҭазарц.

Афорум аартраҿы Бадра Гәынба даԥхьеит Ауспҟа. Акыр шықәса инеиԥынкыланы аҿар реиҵаӡареи аԥсшәа аиқәырхареи рзы «Ахьӡ-Аԥша» аорден ахԥатәи аҩаӡара ранашьоуп Ҳалбад Валентина, Ханагәуа Хьудар.

Аҵара аминистр Хана Гәынԥҳа аԥсуа бызшәа арҵараҿы, иара убас аицлабрақәа ахәыҷқәа разыҟаҵаразы зҽалызкааз гәыԥҩык арҵаҩцәа рнапаҟны ирылҭеит аҳаҭыртә шәҟәқәеи аԥаратә ҳәамҭақәеи.

Аԥсны аҵара аминистр «Аԥснымедиа» иалҭаз аинтервиу аҿы илҳәеит, арҵаҩцәа русураҿы акырӡа шаҵанакуа аԥышәеимдара.

«Ахәыҷқәа атема рызнагашьа аметодикеи арҵагашәҟәқәеи реиҭахәаԥшра аҭахуп. Аамҭа иара атәы агоит, аҽаԥсахуеит, рҽырыԥсахуеит ахәыҷқәа. Иҟоу аиҭакрақәа зегьы ҳара ишахәҭоу ҳацныҟәартә еиԥш, ҳашьашәалахартә еиԥш иаҭахуп арҵаҩцәа рыбжьара аимадара. Арҵагашәҟәқәа рызҵаара, изеицәаҳӡари, ибзианы иаҳдыруеит иахьа, имаҷымкәа ауадаҩрақәа ҳамоуп рхархәараҿы. Убри аҟынтә, иаамҭоуп иаартны ацәажәара», - ҳәа азгәалҭеит Гәынԥҳа.

Аҵара аминистр лажәақәа рыла, гәаарак ҟамҵакәа арҵагашәҟәқәа аԥызҵои еиқәзыршәои, хаҭала урҭ зхы иазырхәо, аԥышәа змоу арҵаҩцәа ргәаанагарақәа азгәаҭаны, ииашоу амҩа азылхтәуп.

Хана Гәынԥҳа илҳәеит, афорум ахықәкы хадақәа ишреиоу арҵаҩы изанааҭ аҳаҭыр ашьҭыхра.

«Ашколқәа рҿы, ашкол анапхгара инарываргыланы аҳра рымоуп хаҭала аԥсуа бызшәа арҵаҩцәа. Арҭ аспециалистцәа ирызнарго аҳәынҭқарратә бызшәоуп, уи аҳәынҭқарра аҿиараҿы иаанназылоит ихадароу аҭыԥ», - ҳәа азгәалҭеит лара.

Афорум аҩбтәи амш азы арҵаҩцәа х-секциакны рҽырышеит. Апедагогика аинститут аспециалистцәеи Аҳәынҭқарратә университет ахаҭарнакцәеи аус рыцыруан абжьаратә школ арҵаҩцәа, алагарҭатә школқәа рырҵаҩцәа рҿы – хазы, иара убас аԥсуа бызшәа иаԥсыуам ашколқәа рырҵаҩцәа рҟны.

Абжьаратә школқәа рырҵаҩцәа ахьеилатәаз асекциаҿы Апедагогика аинститут аусзуҩы Асмаҭ Занҭариа далацәажәон 6,7,8 аклассқәа рҿы аԥсуа бызшәа арҵаҩцәа ирызцәырҵуа ауадаҩрақәа. Азҵаарақәа заанаҵы иаашьҭын арҵаҩцәа рхаҭақәа рҟынтә. Урҭ еиҳарак изызкыз аҩышьаԥҟарақәа, атекстқәа аус рыдулашьа, аҳәоуқәа реилазаашьа ракәын. Аиԥылара адискуссиатә ҟазшьа аман. Арҵаҩцәа ирызцәырҵуаз азҵаарақәа ирызкны ргәаанагарақәа рҳәартә еиԥш аҭагылазаашьа рыман. Арҵагашәҟәқәа еиқәзыршәо ракәзар, урҭ игәцараркуан ишьҭыхыз азҵаарақәа, арҵаҩцәа аҭак рыҭараҿы гәаартыла еицәажәон.

Асмаҭ Занҭариа апедагогика Аинститут аԥсуа бызшәа аҟәшаҿы аус луеит. Лусура атәы далацәажәауа илҳәеит, арҵагашәҟәқәа ирыгу-ирыбзоу агәаҭара, агхақәа рыриашара аус иааиԥмырҟьаӡакәа ишцо.

«Раԥхьа аусура ҳаналага, ҳара ҳнапы ианӡамызт абызшәа аҭҵаара аганахьала атеориа алакьысра, избанзар уа иҟан авторцәа дуқәа, академикцәа, аҵарауаа, аха аамҭа цоит, ариашарақәа ҟаҵатәхеит, убри ҳаҿуп уажәы. Аҽыԥсахра апроцесс иахымсуа акгьы ыҟаӡам. Аԥсуа бызшәа ашкол аҿы дырҵара иалагеижьҭеи 60-70 шықәса роуп иҵуа. Раԥхьа аҭҵаара ианалага, аҵарадырраҿы иҭҵаамыз азҵаарақәа ыҟан, иаҳа-иаҳа, аки-аки цәыреибагоит. Реидҳәалашьа ианахәаԥшлак, ицәырҵуеит азакәан ҿыцқәа, аԥҟара ҿыцқәа ҳлитературатә бызшәа егьырҭ раасҭа ақәра зламаҷу ала, иаҳа-иаҳа аԥсахрақәа ахьцо еихьӡароуп ҳәа иԥхьаӡатәуп. Сгәы ииаанагоит, аԥхьаҟа иҭызҵаауа иҭырҵаауа еиҳа даҽа хырхарҭак аиоуеит ҳәа. Аԥсахра аныҟало ауп аҿиара аныҟало», - ҳәа азгәалҭоит аҵарауаҩ абызшәаҿы иҟоу аҽыԥсахрақәа ахҳәаа рыҭауа.

Иахьа арҵаҩцәеи лареи русура атәы далацәажәауа Асмаҭ Занҭариа илҳәеит, абызшәаҭҵааҩцәа ргәы иҵхо азҵаарақәеи арҵаҩцәа русураҿы иазгәарҭои шеиқәшәо.

«Иҟан рҵаҩцәақәак, ҳара аҵара анаҳҵоз, иаҳҳәап, арҵагашәҟәы иану уԥсахыр ҟалаӡом ҳәа зҳәоз. Уажәшьҭа арҵаҩцәа игәарҭо иалагеит агхақәа, уи, ҳәарада, еизҳароуп, аха урҭ рыриашара знапы алаку маҷыҩхеит, анаҩс иҟало сыздырам. Арҵагатә шәҟәқәа рахьтә ирҽеитәу рацәоуп, еиҳарак аиҵбыратәи аиҳабыратәи аклассқәа реидҳәалашьаҿы аус зыдулатәу маҷым. Арҵаҩцәа ирҳәаз иахьа зегьы анаҳҭцеит, ҳазхәыцуеит. Ашәҟәы ахәыҷқәа рклассқәа рҿы инеиааӡа, ианеиҵаха хәышықәса аҭахуп. Аҵарауаҩ иресурс иаҳа ихьысҳахо иааует», - ҳәа лҳәоит абызшәаҭҵааҩы.

Асмаҭ Занҭариа лажәақәа рыла, иахьа Апедагогика аинститут аҿы иҟоуп абызшәа ԥхьаҟа изго аидеиақәа, абызшәа теориала мацара акәымкәа, практикала ахархәарахь иаҳа ахырхарҭа аҭаны аус адызуло.

Ԥақәаашьтәи ашкол арҵаҩы Изольда Санӡаа 35 шықәса ҵуеит рҵаҩыс аус луеижьҭеи. Ари азанааҭ бзиа иубароуп акәымзар, усушьа ыҟам, лҳәоит лара. Ари аамҭа иалагӡаны ларгьы, ахәыҷқәа реиԥш, абызшәа арҵараҿы иаларгало аԥсахрақәа ҭҵааноуп лҵаҩцәа ишрызналго.

«Афорум даара агәахәара снаҭеит. Азҵаарақәа анцәырҵуа, изоуҳәо дыҟазароуп. Аиҭакрақәа иҟарҵо ҳара ҳзы иманшәалоуп. Зны убас темақәак ыҟан, ахәыҷқәа рызнагараҿы даара ицәгьан, уажәы ашәҟәы ҿыц аҿы иаҳа ирмарианы иҟарҵеит. Аԥышәа иаҳнарбоит, еиҭа аус зыдулатәу атемақәа шыҟоу», – лҳәеит арҵаҩы.

Амаҭәар «Ҳазну адунеи» алагалоуп актәи акласс инаркны. Дыҟамзар ҟалап анык, ари арҵага ауадаҩра зызцәырнамгац. Арҵаҩцәа ракәзар, имӡакәа ирҳәоит, аурок аныҟоу амш аҽны ахәыҷқәа ашкол ахь аара рҭахӡам ҳәа.

(Алгарҭа 4 -тәи ад.)

Агазеҭ аномер аҟны шәаԥхьарц шәылшоит:

«Аҳәса наплакыҩцәа Жәларбжьаратәи рфорум «Аԥсны - 2026»
(2-тәи адаҟьа)

«Афырхаҵа ифырхаҵара»
(3-тәи адаҟьа)

«Ҭаацәаашәала, ҳәоу еиқәшәала»
(4-тәи адаҟьа)

«Ианаҭахыз, иахьаҭахыз аҭыԥ аҟны»
(5-тәи адаҟьа)

«Ԥштәы хкыла еилоу аусумҭақәа»
(6-тәи адаҟьа)

Аҳәса наплакыҩцәа Жәларбжьаратәи рфорум «Аҧсны - 2026»

Аҧышәеи агәаанагаракәеи реимдара

«Иҭышәынтәалоу аҿиареи, аҧхьагылареи, аинновациеи» ҳәа девизс изманы имҩаҧысыз ҩымштәи аусмҩаҧгатә еизнагеит абизнес-еилазаара ахаҭарнакцәа, аекспертцәа, аҳәынҭқарратә усзуҩцәа.

Афорум мҩаҧыргоит ауаажәларратә еиҿкаара «Аҧсны аҳәса наплакыҩцәеи» Ахәаахәҭра-ааглыхратә палатеи Аҧсны Аҳәынҭқарра Ахада ицхыраарала.

Аусмҩаҧгатә аҵакы змоу арыцхә иадҳәалоуп, аиҿкаара «Аҧсны аҳәса наплакыҩцәа» 25 шықәса ахыҵра иазкуп.

2000-тәи ашықәсқәа рылагамҭа инаркны аиҿкаара аҳәса рлагалакәа ацхыраара рыҭаразы платформа хаданы иҟоуп. 25 шықәса ирылагӡаны уи аҳәса наплакыҩцәа иааиҧмырҟьаӡакәа адгылара рнаҭоит, иагьалнаршеит ареспубликаҿы акәҿиара змоу абизнес-проектқәа рынагӡара.

Афорум аартра иазкыз анырҳәатә усмҩаҧгатә рхы аладырхәит Аҳәынҭқарра Ахада Бадра Гәынба, Аиҳабыра алахәылацәа, Жәлар Реизара адепутатцәа, абизнес-еилазаара ахаҭарнакцәа.

Афорум ахықәкы хадақәа иреиуоуп Аҧсны аҳәса рнаплаккәа рыҿиашьа ааpҧшра, аибашьра ашьҭахьтәи аамҭазы раҧхьатәи аҧшьгаракәа инадыркны ҳаамҭазы ишәхьоу, аицлабра зылшо аҿырҧштәқәа рӡыргара.

Аусмҩаҧгатә аартра иадҳәалоуп абизнес знапы алаку аҳәса рықәҿиаракәа ирызку ажурнал «Леди-босс» аҭыжьымҭа ҷыдагьы.

Апрограммаҿы иазҧхьагәаҭоуп аиҿцәажәаракәеи аинновациатә проектқәа рӡыргареи.

Бадра Гәынба уа иқәгыларaҿы иҳәеит: «Ҳаҭыр зқәу афорум алахәылацәа! Гәык-ҧсыкала бзиала шәаабеит ҳәа шәасҳәоит аҳәса наплакыҩцәа Жәларбжьаратәи рфорум «Аҧсны - 2026» ахь.

Иҭабуп ҳәа расҳәоит аамҭа ҧшааны аҧышәеи агәаанагаракәеи реимдаразы Аҧсныҟа имҩахыҵыз асасцәа зегьы. Шәара шәыҟазаара – ари аусеицура аҿиареи, агәрагара арҕәҕәареи, ҧхьаҟатәи аҧеиҧш азы алшара ҿыцқәа раҧҵареи рҿы лагалоуп.

Лымкаала иҭабуп ҳәа расҳәоит афорум аиҿкааҩцәа. Шәара шәаҧшьгареи шәлагалеи ирыбзоураны иаҧҵахоит иҿыцу, апрогрессивтә идеиақәа ахьиуа аҭыҧқәа. Ас еиҧш иҟоу афорумқәа аҵак ҷыда рымоуп. Урҭ ззанааҭдырра ҳараку ауаа реидкылара адагьы, инаҵшьны иазгәанаҭоит иахьатәи адунеиаҿы - аекономикаҿы, анапхгараҭараҿы, ауаажәларратә ҧсҭазаараҿы аҧҳәыс лроль.

Ҳауаажәлараҿы аҧҳәыс еснагь аҭыҧ ҷыда аанылкылон. Лара аҳәышҭаара ахьчаҩ лакәын, аҟәыҕара дасимволын, амчи алшареи дырхыҵхырҭан. Аҳәса ракәын изаӡоз Аҧсадгьыл ахьчаҩцәа. Уи ус шакәу дырҵабыргуеит ажәытәтәи ажәабжьқәеи Нарҭаа репоси. Саҭанеи Гәашьа лхаҿсахьа ианыҧшуеит аҟәыҕареи аҩнытҟатәи амчи.

Аҧсны иҿыцу аҭоурых аҿы аҳәса рроль хәы амаӡам. Аҧсны Аҧьынҵьтәылатә еибашьра ашықәсқәа раан урҭ абҵьар шьҭыхны рашьцәа ирыдгыланы рыдгьыл гәакьа ахақәиҭра азааргон. Аҧсадгьыл Афырхацәа зааӡаз анацәа рҿаҧхьа иҳаду ауал ҳазшәом.

Аибашьра ашьҭахьтәи ашықәсқәа раан аҳәса ирылшаз рацәоуп аҳәынҭқарра ашьақәгылараҿы. Ахацәа аҳәаа ианзахымсуаз, урҭ аҭакҧхықәра рхахьы иргон, ауадаҩрақәа ириааиуан, рҭаацәаракәа ныҟәыргон, рхәыҷқәа рааӡон. Урҭ хьыӡла-ҧшала ишьҭыхны иргон рыжәҩа иқәҳаз аидара ду. Иахьагьы аҳәса аҵакы змоу ароль нарыгӡоит атәыла аҿиараҿы. Урҭ қәҿиарала рхы аадырҧшуеит аполитикеи, аҳәынҭқарратә усуреи, ауаажәларратә ҧсҭазаареи, абизнеси, аҵареи, акультуреи рҿы. Ҳреспублика аҿиараҿы рлагала ахә ашьара уадаҩуп.

Агәра ганы сыҟоуп, афорум амҩаҧгараан ишышьҭыххо актуалра злоу, акрызҵазкуа атемақәа. Акыр иаҧсоу аҳәса-алахәылацәа! Ишәзеиҕьасшьоит хра злоу аусура, аҵакы змоу аиҿцәажәаракәа, агәалашәара ҧхақәа».

Урыстәылатәи аделегациа ахаҭарнак Елена Дыбова Афорум аиҿкааҩцәа иҭабуп ҳәа ралҳәеит ааҧхьаразы. «Ҷыдала иҭабуп ҳәа иасҳәаарц сҭахуп Аҧсны аҳәынҭқарра Ахада Бадра Зураб-иҧа Гәынбеи Аҧсны аҳәса рбизнес аҿиара зыбзоуроу Иулиа Гәымбеи. Акыр шықәса инеиҧынкыланы аҳәса рыдагьы анаплакыҩцәа аӡәырҩы ҳрыцхраауеит, аус еицаҳуеит. Ҳара Афорум иазеиҕьаҳшьоит акәҿиаракәа, аидеиа ҿыцкәеи!»- лҳәеит Дыбова.

Беларуссиатәи Ареспублика аделегациа ахаҭарнак Ольга Солдатенко Афорум аҵак ду шамоу азгәалҭеит. «Ҳара ҳзы ари Афорум аҵак ҷыда амоуп, избанзар 2026 шықәса Белоруссиатәи Ареспубликаҿы аҧҳәыс илышықәсны ирылаҳәоуп. Ҳреспубликаҿы аҧҳәыс Аҧснытәи акыр длеиҧшуп. Лара аҳәышҭаара лыхьчоит, акәҿиара змоу наплакҩуп, аҧсҭазаара ганрацәала далахәуп. Уаанӡа ахацәа ирзанааҭуп ҳәа ирыҧхьаӡоз ахырхарҭақәа лнапаҿы иаалгоит. Урҭ адгылара ду риҭоит ареспублика ахада Александр Лукашенко».

Солдатенко Афорум алахәылацәа ирзеиҕьалшьеит лыҵшәа бзиала аусуреи аизҳазыҕьареи.

«Урыстәыла - Аҧсны. Иаарту аицәажәара»

Аҟәа имҩаҧысит астол гьежь

Аҟәа, В. Арӡынба ихьӡ зху Аибашьра Ахьӡ-Аҧша амузеи аҿы имҩаҧысуеит астол гьежь «Урыстәыла - Аҧсны. Иаарту аицәажәара» захьӡу, уи иалахәуп Урыстәылатәи амасса-информациатә хархәагакәа рхаҭарнакцәа рделегациа.

Аилацәажәара иалагаанӡа имҩаҧысит 1993 шықәса, цәыббрамза 27 рзы Аҟәа иҭахаз ТАСС афотокорреспондент Андреи Соловиов ибаҟа амҵан ашәҭшьыҵәракәа рышьҭаҵара. Урыстәылатәи амасса-информациатә хархәагакәа рделегациа иалоуп Урыстәыла ажурналистцәа Реидгыла ахаҭарнакцәеи , агазеҭқәа «Комсомольская правда», «Российская газета» рхаҭарнакцәеи.

Аҳәынҭқарратә усбарҭа «Аҧснымедиа» адиректор хада, астол гьежь амодератор Роберт Џьопуа иазгәеиҭеит иахьа алшара шыҟоу ҧхьаҟатәи аинырреи қәҿиарала аусеицуреи рзы.

«Ҳара зегьы еилаҳкаауеит Аҧсни Урыстәылеи шықәсырацәалатәи аҭоурых ишеиднакыло. Аиҭакракәа раамҭазы амасса-информациатә хархәагакәеи аинформациа ахаҭеи ахықәккәа рынагӡаразы ихадоу мыругақәаны иҟалоит.

«Аинформациа ииашаны аӡыргаразы, аҵаккәа меицакырц азы ҳара иаҳҭахуп ишиашоу аимадареи иаарту аицәажәареи. Сгәы иаанагоит, иахьа исасны иаҳҭоу агазеҭқәа ҩба рхаҭарнакцәа рыбзоурала уи анагӡара ҳалшоит ҳәа. Анаҩс инарҭбааны ҳалацәажәоит ари аус шышьақәыргылахо»,- иазгәеиҭеит Џьопуа.

Иара убасгьы, инаҵшьны иазгәеиҭеит азеиҧш мазареи аҭоурыхтә гәалашәареи реиқәырхаразы еицаҳзеиҧшу амедиапроектқәа рҵакы.

«Агәра ганы сыҟоуп, агәаартреи адиалоги азеиҧш ҳәынҭқарратә уснагӡатәқәа хра рыманы рызбара шалдыршо»,- иҳәеит «Аҧснымедиа» анапхгаҩы.

***

Аҧсны ажурналистцәа Реидгыла ахантәаҩы, ателеканал «Абаза-ТВ» адиректор хада Руслан Ҳашыг Урыстәылеи Аҧсни русеицура азҵаарақәа ирызкыз астол гьежь аусура ихы алаирхәит.

Ҳашыг иқәгылараҿы ҷыдала хшыҩзышьҭра аиҭеит Асовет Еидгыла аилаҳара аамҭазы аҩ-тәылак рмасса-информациатә хархәагакәа реинырра аҭоурыхтә аспектқәа. Уи еиҭеиҳәеит 90-тәи ашықәсқәа рзы Аҧсны Актәи аканали ВГТРК-и ркорпунктқәа шцәырҵыз, аҧсуа журналистцәа Урыстәыла амасса-информациатә хархәагакәа аус шрыцыруаз, Аҧсны азы ари аусеицура аҵак ду шамаз, аибашьра аан, аибашьра ашьҭахь раҧхьатәи ашықәсқәа раан ареспублика иазку аиаша ахәаҧшцәа инарҭбааны рызнагара аҵакы шдууз.

Руслан Ҳашыг ҷыдала иазгәеиҭеит ареспублика аҟны акорпунктқәа рышьақәгылараҿы Урыстәылатәи ателехәаҧшра иналукааша аусзуҩцәа рроль, дазааҭгылеит Аҧсны ахаҿра аӡыргаразы афедералтә амасса-информациатә хархәагакәа аус рыдулара аҵак ду шамоу.

Аҧсны ажурналистцәа Реидгыла ахантәаҩы Урыстәыла амасса-информациатә хархәагакәа Аҧсны рырҿиара дадгылаҩуп, аелектронтә еиҧш акыҧхьгьы. Иара иазиҧхьаӡоит ари уажәтәи аҳәынҭқаррабжьаратә амшхәаҧштә ахырхарҭа хадақәа ируакуп ҳәа. Ҷыдала ахшыҩзышьҭра аҭоуп атуристтә усхк арҭбаара, аинвестициақәа радыҧхьалара, атуристтә усеицура арҿиара.

«Калининград инаркны Владивостокынӡа Урыстәылатәи афедералтә ҭыжьымҭақәа аус рыцура иалнаршоит Аҧсны атуристтә лшаракәа ртәы ажәлар рҟынӡа анагара, аиҭаҳәара», – иазгәеиҭеит Ҳашыг.

Астол гьежь алахәылацәа Аҧсни Урыстәылеи ринформациа уажәтәи аҭагылазаашьеи, иара убас Аҧсни Урыстәылеи ржурналисттә еилазаарақәа рыбжьара азанааттә еимадаракәа аринахысгьы рырҕәҕәара аҧеиҧши ирылацәажәеит.

Адыга Бираҟ Амш

Рныҳәамш азгәаҭо

Наира Сабекиа

Аҧсны есышықәса иазгәарҭоит ҳашьцәа, адыга жәлар Рбираҟ амш. Уи иамшныҳәан иазалхуп април 26.

Аҧсны ари амш ныҳәак еиҧш азгәаҭара иалагеит 2010 шықәса азы. Убри аахыс Аҟәа аҳҭны-қалақь агәҭа еицымҩаҧыргоит адыгақәа, абазақәа, аҧсуаа ҳаидызкыло аныҳәа ҧшӡа.

Ирацәоуп ҳаешьаратә жәларқәа еидызкыло, ҳара ҳшьа-ҳда, ҳдацҧашә еиларсуп, уи ус шакәыз агәра аагеит 1992-1993 ш. рзтәи Аҧьынҵьтәылатә еибашьра аан. Аҧсны анаҟә анахаҧаз, ақырҭуа фашизм иаҿагыларц ашьхақәа ирхысны иаҳзаaит ҳашьцәа адыгақәа, ачерқьесқәа, аҟабардақәа, урҭ рыжәҩахыр, рфырхаҵара ҳара ҳаҷкәынцәа ргәашьамхарҵаруан, аиааирахь ирыҧхьон. Имаҷҩым аиашазгьы, ҳара ҳ-Аҧсны ахақәиҭра зхы ақәызҵаз адыгақәа, ачерқьесқәа, аҟабардақәа. Сынтәа Адыга Бираҟ Амш азгәарҭон С.Ҷанба ихьӡ зху Аҧснытәи аҳәынҭқарратә драматә театр аҿаҧхьа. Уи еиҿыркааит аҿари аспорти русқәа рзы Аҳәынҭқарратә еилакы анапхгарала.

´Маҷк ҳахцәажәап адыга бираҟ ахаҿра, Абираҟ аҧшшәы – аиаҵәа – аҧсҭазаара анаунагӡатәра иазҳәоуп, уа ианyп–хьӡыла ихырку аеҵәақәа 12, аҳәақә́а – 3, иаҧҵоуп 1830 шықәсазы.

Сынтәа аныҳәахь иааит уи зҽалазырхәыз ҳаешьаратә жәларқәа рхаҭарнакцәа, рмилаҭтә цәашәҵатәы иагәылыҷҷаауа, рнапаҿы иркын Адыгақәа Рбираҟ ҧшӡа, уи аура-ахышәара 20-10 метра инаӡоит. Амилаҭ маҭәала еилаҳәаз аҿар абираҟ ҳаракны ишьҭыхны, амшын аҧшаҳәа иахысны атеатр ашҭанӡа иааит. Араҟа дара ирзыҧшын аныҳәатә концерт. Аныҳәа иалахәыз гәахәарыла иахәаҧшуан ансамбль «Уарада» акәгылара. Иблахкыган иара убас аҧсуа-адыга кәашаратә гәыҧ «Этнос» акәгылара. Дара инарыгӡеит ирацәаны акәашара хккәа, насгьы агәаҳәара змаз аҿар дара ирыцкәашаратә алшара рыман. Уи еиҳагьы иарлахҿыхуан аныҳәатә концерт .

Ҽааны ҧшӡала ҳашьцәа адыгақәа, еснагь агәырҕьаратә ныҳәазы ишьҭаххлааит !

Сергеи Дбар диижьҭеи 80 шықәса аҵра иазкны

Гугуца Цыкырба

Афырхаҵа ифырхаҵара

Аԥсуа қыҭа Мгәыӡырхәа, ахәы ԥшӡа, жәытә-натә аахижьҭеи «Дбараа рхәы» ҳәа иашьҭоуп. Абра диит Дбар Сергеи Платон-иԥа (02.05.1946 шықәсазы) анхаҩы иҭаацәараҿы. 1963 ш. Мгәыӡырхәатәи абжьаратә школ далгеит. Иқыҭаҿы даанхеит, аколнхара иалаз иҭаацәа дрыцхраауан. 1964 ш. азы Бақәатәи иреиҳаӡоу азеиԥшархәҭатә командатә ҵараиурҭа дҭалоит. 1968 ш. иҵара ибзианы ихиркәшоит. Иара уаҟа авзводи абаталиони ркомандирс дыҟан.

Дбар Сергеи Платон-иԥа аибашьра аан иҟиҵаз аԥсуа жәлар зегьы ирдыруеит. Сара сызлахәаԥшуа ала, ҳиааира агараҿы иара илагала дуӡӡоуп. Сергеи Платон-иԥа иажәақәа – Аиааира анаага ашьҭахь ииҳәаз, исхамшҭуа схаҿы иаанхеит: – Уажәшьҭа, ҳгәы рҭынчны ҳаԥсыр ҟалоит, избанзар ҳуалԥшьа наҳагӡеит – ҳәа...

Владислав Арӡынба

1979 шықәса инаркны 1982 шықәсанӡа, Фрунзе ихьӡ зху Арратә академиа азыӡырҩыс дыҟан. Даналга ашьҭахь Сергеи Платон-иԥа аполк акомандир, аоперативтә ҟәша аиҳабы, адивизиа аштаб аиҳабы уҳәа амаҵурақәа рҿы аус иуан.

1990 ш. азы Аԥсны аиҳабыра иҟарҵаз ааԥхьарала Дбар Сергеи Платон-иԥа Аԥсныҟа данаа, иара арратә комиссарс дҟаҵан.Ақырҭуа-аԥсуа еибашьра ианалага инаркны Аҟәа ахьчара напхгара аиҭон. Афронт Гәымсҭа аӡиас ахь ианиас, Бзыԥҭатәи ахырҩәҩәартәтә ҳәаа аштаб еиҳабыс дҟарҵоит.

Гагра ахақәиҭтәра напхгара аиҭон. Уи лҵшәабзиала ихыркәшахеит. Гагра анҭадырцәы ашьҭахь, Сергеи Платон-иԥа Гәымсҭатәи афронт командаҟаҵаҩыс дарҭоит.

Дбар Сергеи Платон-иԥа аибашьцәа гәыцә хадас дрыман. Уи идҵа, ибжьы дара зхымԥоз ԥҟаран, усын. Аибашьра анцоз аамҭа далацәажәо, иаҳәшьа Дбар-Ҭаниа Аниа, ус лҳәеит:

– Сергеи аибашьраан, еиҳарак телехәаԥшрала акәын дшаабоз.

Иԥшәма Римма, – лҳәеит Дбар-Ҭанима Аниа, – иара иусқәа зегьы нагӡо дҳавагылоуп, аха уи лхьаа, мцабызны илыцроу, зегьы ҳабылуеит. Згәахәтәыхьӡара змауз Денис Сергеи-иԥа иуалԥшьа анагӡара аан иҭахара ... Сара иаҳәшьаду сахьгәаҟуа, сахьуазыруа, адунеи ақәзаара схы ахызбааиуеит. Сергеи ифырхаҵареи аибашьра аан иаарԥшыз агәымшәареи рзы иҵьабааи инаигӡоз адҵақәеи ахааназ ибжьы ҩҭыганы далацәажәаӡомызт.

Дбар Сергеи Платон-иԥа ахьӡ сырҳап ҳәа акгьы ҟаиҵомызт, уи изырҟаҵоз иԥсадгьыл ахь имаз абзиабара акәын. Убри аҟнытә, дарбан аԥсуазаалак аибашьраҿы уи инысымҩа зегьы ирдыруазароуп.

Аԥсны Аҳәынҭқарра Апарламент аиҳабыс иҟаз Ашәба Нугзар Нури-иԥа иазгәеиҭеит:

– Сергеи Аԥсны аусура данагала ауп даныздырыз. Аибашьра ианалага ҳаизааигәахеит, ҳаибадырит. Сергеи узхыҽхәаша хаҭаран: иуаҩра, игәымшәара, ифырхаҵара, уи зегьы раԥхьа игылан. Аибашьраан Владислав Арӡынба раԥхьа днаргыланы, нас ивагылаз Султан Сосналиеви Сергеи Дбари ирылшаз рацәоуп... Усҟан Арӡынба дызҵаз аидара хьанҭан, иҩәҩәан. Владислав жәҩахыркны Сергеи дивагылан. Аԥсуа хаҵак иаҳасабала, Сергеи иеиԥш иҟоу маҷуп. Уи дхатәран. Иарбан милаҭзаалак Сергеи Дбар иеиԥш иҟоу ауаа рҭахуп. Ахатәарара – уи ԥсабарала иҟалароуп. Сергеи иеиԥш иҟоу аныҟала ауп амилаҭ анеиқәырхоу. Ҳажәлар ирылымиаазҭгьы Владислави, Султани, Сергеии реиԥш иҟаз, иахьатәи ҳҭагылазаашьаҿы ҳзымнеир алшон. Аибашьра игәалаиршәар иҭахӡамызт. Аибашьцәа рфырхаҵарақәа еиҭеиҳәон. Аха иара ихаҭа дурала Владислав Григори-иԥа дихцәажәо, уи ус изиҳәеит: – Уи, иеиԥш ауаҩы ду дҳаԥхьагыланаҵ, зегьы ҳалшоит. Владислав Григори-иԥа амчи, алшеи, агәыҩреи Аиааиразы имоуп. Ар русқәа нҭырҳәыцааны дразҵаауеит, еиликаауеит, еилиргоит. Ҳаиԥылаpақәа, ҳаиқәшәаpақәа раан, агәра ганы Аиааира шааго иҳәоит.

Дбар Сергеи Платон-иԥа аибашьра адәаҿы иҟәаҟәа аидара иқәыз идыруан, уи дшаҵаз илацәа нҭаауан, нас ахсаалақәа, ажәыларақәа реихшанҵа шьақәиргылон. Уахи-ҽени Владислав Арӡынбеи, Султан Сосналиеви, Сергеи Дбари еиҳа ирықәҿион зыргәахәуа амҩақәа рыԥшаауан. Урҭ рыбжьара еснагь аимак-аиҿак ыҟан, аха уи аҵыхәтәан аиаша иахылҵуан. Ажәлар рзы ахҿа еиԥш иҟаз, Владислав Григори-иԥа игәра ргон, уи иахь агәрагара иҟаз ауп Аиаа-

иҟаиҵаз далацәажәо, зныкгьы исмаҳаит. Сергеи ихаҵара иԥа Денисгьы иааирԥшит, уи иаб иеиԥш ихьӡ нхоит... Хәажәкыра 15-16-тәи ажәылараан иҭахаз рацәаҩын, урҭ рыԥсыбаҩқәа ақырҭцәа аԥсуаа ирырымҭеит. Ари ажәылара ашьҭахь, Сергеи Платон-иԥа иҽиԥсахит. Дцәажәаӡомызт. Ажәылара алҵшәадара амзызқәа реилыргаразы уи иадҳәалаз, аҭакԥхықәра здыз зегьы еиқәшәеит.

Аԥсны Афырхаҵа Нанба Закан, уи ахҭыс игәаларшәо ус иҳәеит: – Аибашьра цаноҵы Сергеи Платон-иԥа, абас дсымбацызт. Дааԥсаны, аҵәажәара илымшо, ихы-иҿы рыцқьамкәан, дгәамҵуа ҳаԥхьа дтәан. Еснагь змагәқәа цырцыруа, зхы-зҿы гәкаҳарак анумбаалоз, агәышьҭыхра ажәақәа ҳабжьызгоз, илахь еиқәын. Нас, ихсаала иаԥхьа иныкәиҵан, ажәылара аилыргара дналагеит. Ус, ԥшьшьала, дырхха дызкыз даауназшьҭит. Аҕьеҩаҕьеҩҳәа ибжьа го иалагеит.

Хәажәкыратәи ажәылараҿы иҳагхаз, иаҳзынамыгӡаз, ҳабла дҭаԥшны иҳәон. Дааҟәымҵӡакәан длеиҩеиуан, иҭыԥ дакуамызт... Нас ҳгәы камҳаразы, ажәақәак наҳаиҳәан, днатәеит...

Хәажәкыра 15-16-тәи ажәылара ашьҭахь лассы иҭаацәа рахь дымцаӡеит. Данцозгьы игәалаҟазаара ҽеимызт, аха аҳәса идирбар иҭахымзар акәхарын, уи иҵәахуан. Убри аҽны Гәдоуҭатәи администрациа аԥхьа иқәшәаз Шамба Лев Нурбеи-иԥа, уи амш игәаларшәо, ус иҳәеит:

– Зегьы раԥхьаӡа сызиазҵаа, ҳусқәа ҽеиӡам акәу? – ҳәа ауп. Иара аԥсшәа аасеиҳәан, снапы рыҩәҩәаны иааникылеит: – Аибашьра еибашьроуп! Ус, анцәа иҳақәиҵазар акәхап, –ҳара хымԥада ҳаиааиуеит, уи зегьы агәра аагароуп,– иҳәан, иаԥхьаҟа иҿынеихеит.

Аҟазшьа ҷыда змаз Дбар Сергеи Платон-иԥа иуаҩреи иламыси раҳаракыра дарбанзаалак изы иҿырԥшыган. Мгәыӡырхәа ақыҭан даара ҳаҭыр зқәырҵоз, зажәа иазыӡырҩуаз, Сергеи Платон-иԥа лассы-лассы иҭаауаз Ԥкьын Павел Ҳақы-иԥа, Сергеи Платон-иԥа дигәаларшәо иҳәеит:

– Сгәалашәараҿы ирацәоуп уи аибашьра адәаҿы ихигаз ахҭысқәа.

Еснагь зхаҿы зхаччоз, ауаҩра ду злаз, ахаҵагәы зызҭаз, здыррақәа ҵаулаз, арратә ус инҭкааны издыруаз, иҟәышыз, алаф аҳәараҿы аӡәы ишьҭахь имгылоз... – Сергеи Платон-иԥа ҳаибашьцәа драԥгыланы, илшоз зегьы ҟаиҵеит. Ҳара аԥсуаа ҳзы уи Жуков диҩызоуп. Аибашьраан лассы-лассы ҳаибабаӡомызт. Зны ҳаиқәшәараан, гәаирагьы ҳзыргаз.

–Сергеи Платон-иԥеи Султан Асланбек-иԥеи еснагь рҵьабааи, иҟарҵаз арратә ус хьанҭақәеи рзы Аԥсны Раԥхьатәи Ахада ахәшьара ду риҭеит. Аҳҭны-қалақь Аҟәа ахақәиҭтәра ааигәахон. Аԥсуа телехәаԥшра архив аҟны Аҟәа ақалақь агәҭаҿы Сергеи Платон-иԥа ицәажәара аанхеит. Аԥсуа жәлар зегьы рзы Аҟәа ахақәиҭтәра ныҳәа дуӡӡахеит. Хымш рышьҭахь Егры Аԥсны Аҳәынҭқарратә бираҟ ахашәыршәырит. – Сергеи Платон-иԥа, – иҳәеит Аԥсны Афырхаҵа Нанба Закан, – ҳаԥсадгьыл дагәыцәны дыҟазаауеит. Игәымшәара инаваргыланы, иара алафҳәара бзиа ибон.

Аԥсуаа аибашьраҿы Аиааира анырга, Дбар Сергеи Платон-иԥа иҭаацәа Мгәыӡырхәа иҟан. Уахь даннеи, игәырҩьара изыҵәахуамызт. Ихәыҷқәа, иԥшәма, иаҳәшьцәа, зегьы ргәырҩьара агәырҩьара ациҵон. Иқыҭауаа еснагь иара ибара иаргәаҟуаз, ажәабжь бзиа рызнеигеит. – Сҟәаҟәа еидара дуӡӡак ықәын, уи ҳаибашьцәа зегьы рымчала иқәсхит, – ҳәа реиҳәон.

Ажьырныҳәатәи ажәылара ашьҭахь мышқәак ааҵуаны, аҩныҟа дхынҳәит. Уи аҵәажәараҵәҟьа иҭахымызт. Идҵааларц иааиуаз, рԥылараҵәҟьагьы илшомызт. Аха, мчыла урҭ дырԥыланы, драцәажәаны амҩа иқәиҵон. Анааилахәлалак абаҳчаҿы дышныҟәоз, дшылеиҩеиуаз иааихигон. Ашамҭазы аҩны дааҩналон, ихы нықәиҵон, аха дзыцәаӡомызт: – Ҳаргьы иаҳҳәара ҳзымдыруа ҳивагьежьуан, – лҳәоит иԥшәма Римма. – Иҿаԥшылара цәгьан, иԥштәы ихҟьаны, илақәа ҭыгга иҟан. – Алақәа, зыԥсы ҭаны аҕацәа рнапаҿы иҟалаз ишьны, ишыԥхаз иҳарҭеит. Уа, Гәымсҭа аӡнырцә иаанхаз, зыцхыраара ҳалымшаз, рхала рҽыршьит. Иргәаҟны цәгьаԥсышьа зырҭаз рацәаҩхеит... Рҭаацәаракәа рыблақәа ҳазлархыԥшылозеи?! Иаҳзымхьчеит, иаҳзеиқәмырхеит. Абас иуаз ажәақәа ҳаиҳәон. Ҳара ҳалаҕырӡқәа ҳҿаҳәҳәы ҳидтәалан, – илгәалалыршәоит иԥшәма Римма.

Дбар Сергеи Платон-иԥа ажьырныҳәатәи ажәылара ашьҭахь ауп агәыхь анизцәырҵ. Маҷк иҽанихәышәтә, уаҳа ахәышәтәырҭа дымҭалакәа, еибашьра дцеит. Хәажәкыратәи ажәылара ааигәахон. Сергеи Платон-иԥа иуашәшәырахаз игәабзиара хьаас имкыкәан аибашьра амцашьра дналагылеит.

Сергеи Платон-иԥа 60 ш. ихыҵра Сосналиев Султан Асланбек-иԥа далахәын. Абар уи иажәақәа:

– Сергеи аибашьраҿы иаарԥшыз афырхаҵара ахьӡ дуӡӡа ацуп. Уи ижәлар дырԥоуп, даҽакала ихы изымҩаԥгомызт. Ҳара зегьы дызҿыз, инаигӡоз иусқәа рыцҵара ҳуалуп. Сергеи аибашьцәа ирывагылан еибашьуаз ифырхаҵара ахаҵара ацнаҵоит.

Дбар Сергеи Платон-иԥа 27.06.2002 ш. рзы аибашьцәеи иҩызцәеи аҵыхәтәаантәи имҩахь днаскьаргон. Аԥсны Афырхаҵа, «Ахьӡ-Аԥша» аорден актәи аҩаӡара занашьаз, аинрал-леитенант, ар рхы ҭызгоз, жәларык аибашьра ралгараҿы зҵьабаа рацәоу ихьӡ кашәара акәым. Уи иааигәаны дыздыруаз, иҿцәажәахьаз иуаҩра дуӡӡеи иламыси рхаҿы иаанхоит.

Дбар Сергеи Платон-иԥа иԥеиҳабы Денис Сергеи-иԥа иуалԥшьа анагӡара аан дҭахеит. Згәахәтәы иахьырмыгӡаз Денис. Ихәажжаӡа наӡаӡа ажәҩанаҿ икыдхалаз Денис иеҵәахә ифырхаҵара еҵәахәны иаанхоит...

Аԥсны зегь ирҵеины иаанхаз Сергеи Платон-иԥа иԥсы ҭазҭгьы сынтәа 80 ш. ихыҵуан. 56 шықәса роуп ихыҵыз. Иага аамҭа царгьы, Ҳҵеи лаша» ҳәа изышьҭаз, хашҭра иқәымкәан даанхоит.

Сергеи Платон-иԥа ихәышҭаарамца еиқәуп. Уи иԥа Дмитри Сергеи-иԥа хҩык ахшара драбуп. Уи иҭаацәеи иани Аԥсны иҟоу аԥсҭазаара иалагылоуп, иахәҭакуп. Афырхаҵа ифырхаҵара ҳаԥсуа ҭоурых адаҟьақәа ханарҭәаауеит. Сергеи Платон-иԥа еснагь ажәлар рыгәҭа игылаз, рхьаа зхьааз, ргәырҕьара иалагәырҕьоз уаҩ хатәран.

Ҭаацәашәала, ҳәоуеиқәшәала

«Илоуҵаз ауп иааурыхуа»

Марҭа Гәарамиа

Мышқәак раҧхьа ҳара ҳарҭааит арахәааҙара знапы алаку, Каштак аҳабла инхо Амҷаа рҭаацәара, аха рырахә-рышәахә ахьырааҙо Ҵабал ақыҭан ауп, еиҳаракгьы дара уа иҟоуп.

Ҭаацәашәала, ҳәоуеиқәшәала 25 шықәса рус рықәманшәаланы иааиуеит.

«Ауаҩы инапы, ишьапы еибганы дмаашьар, иарбан усзаалакгьы гәахәала дазнеир иқәманшәаламхар залшом», –лҳәеит аҩны аҧшәмаҧҳәыс Мадонна.

Еиҵаҩҩы аҵьҵьаҳәа еилоу Амҷаа рҭаацәараҿы ирызҳаит хҩык ахшара, ҩыҵьа аҧацәеи аҧҳаи. Рыхшара аиҳабацәа аҭаацәара иалалахьеит, аиҵбы Алан макьана дқәыҧшуп. Урҭ ирхылҵыз жәҩык амаҭацәа ирызҳауеит, иреиҵыбҙоу ҿыц диины ахшараиурҭа аҟынтәи дҭырымгацызт.

Ауаҩы игәы аныҭгоу, ихшара, имаҭацәа рыла деиҵаҩҩы даныҟоу, иҵьабаагьы бзабааны иҧылоит. Алафи, агәабзиареи, агәалаҟазаара бзиеи анеицу, уи насыҧуп.

Абарақьаҭра ахьыҟоу аҩны ҳаназааигәаха, ҳалаҧш нақәшәеит арахә рацәаны агәара иазымкуа иахьеицу, аиашазы алаҧшцәгьа илаҧш рцәихьчарын. Аҧшәмаҧҳәыс лажәақәа рыла, ашьамаҟа 100- хык иреиҵам, аҧсаса ракәзар, 200-300- хы рҟынҙа инаҙоит, иара убас ауахьадгьы, аха ҳара иаҳбаз ашьамаҟеи аҧсасеи роуп, ауахьад абнахь ирышьҭхьан.

Иахьазы ахш змырхуа 17- хы рҟынҙа рымоуп. Аҧшәмаҧҳәыс лажәақәа рыла, ҵыҧх 78- хы рыман ахш змырхуаз акамбашьқәагьы рылаҵаны.

«Ныгала 40-50 л. ахш рымаҳхуеит», – лҳәеит Мадонна. Уаанҙа еиҳарак иҟалҵоз ҳатрадициа иақәшәоз ашәхкқәа: ашәаҙа, ашәеилаҵа ракәзар, иахьа еиуеиҧшым ашәхкқәа ҟалҵоит, иаҳҳәап: акәлымдыр, ахәысхәа, апырпыл иаҭәа, аҧакәа злоу ирылхны, еиҳарак арҭ реиҧш иҟоу ашәхкқәа аазхәо аҧсшьацәа роуп, иахьазы еиҳа аҧыжәара амоуп иаабац ашәхкқәа, урҭ аҵьырмыкьа аҟынгьы рыхәқәа еиҳауп. Мадонна лаалыҵ рыдылгалоит аҧацхақәа, ирацәоуп идырны ацәгьеи абзиеи рзы иаазхәо, иара убас аҩны илызнеины иаазхәогьы маҷҙам. Мадонна дрылахәуп еиуеиҧшым атреннингқәа, аҵьармыкьақәа, иаҳҳәап: «Гәыма», Очамчыра, Пицунда имҩаҧысуаз аҵәыргақәҵа рҟны ицәырылгахьеит лаалыҵ, иара убас далоуп ахеидкыла «Еиду Амилаҭқәа реиҿкаара Аҳәса». Убраҟа илдырбеит еиуеиҧшым ашәхкқәа шыҟаҵатәу, уи азы дара ирыманы инеиуан рыхш, имҩаҧыргон «амастер-класс». Ақыҭа нхамҩа аминистрра аҟнытә ацхыраара шәымоума ҳәа ҳазҵаара аҭак ҟаҵо Мадонна илҳәеит: «ацхыраара ҳәа акгьы ҳамаҙам, амала снеирц сҭахуп, сгәы иҵхо нарасҳәарц, аха иахьазы зегьы ҳхатә ҵьабаала ҳаҿуп, ҳхарҵь ала».

Аҧсаса 200-хы инарзынаҧшуа ирымоуп, рхәы анрырҭоз ҳақәшәеит, ахыбра иазымкуаз аҵьмақәа зегь рҧацәа рдыруеит, урҭ изтәым ирыҵарҵаҙом, зегь ранацәа рдыруеит, ирыҵаланы ирцәон, излеиламҩашьо даара иҵьашьатәын, аинтерес аҭан.

«Аҵьмақәа убас ирҷыдаҟазшьоуп, абнарахь ианцалак, рхала иааҙом, дара зыхьчо ала рыцуп, мамзаргьы аҧшәма. Ашьхатәылан рхала игәарҭцуеит, ақәа ауазаргьы, асы леиуазаргьы, акгьы иацәшәаҙом, аҟашәа рзырхиатәым, ирфо аиаҵәара бҕьы дара рхала ирыҧшаауеит», – иҳәеит аҩнаҭа аҧшәма Руслан Амҷба.

Анхаҩы еиҿкаа ихы дахәоит, ақыҭаҿы ауаҩы дмаашьар, игәы бзиазар, ихы ныҟәигартә аҭагылазаашьа иоуеит. Анкьа ақыҭа иалиааз ашықәсрацәа нырҵуан, афатә, аҳауа цкьан. Аҵьабаа ирбоз рыҧсҭазаара иацнаҵон.

Аҧшәмшәа ишиҳәаз еиҧш, «илоуҵаз ауп иааурыхуа».

Зхатә ус еиҿкааны измоу аҧсуа ҭаацәара раҧхьаҟа ақәҿиаракәа рзыҧшызааит!

Аҧсуа бызшәа арҵаҩцәа рфорум

(Алгарҭа)

Ари амаҭәар ицәырнаго азҵаарақәа аус рыдулара иаҿуп аҵара аминистрраҿы. Аҧсуа бызшәа арҵаҩцәа рфорум аҿы иҙырган иахьа уажәраанҙа инагҙоу. Арҵаҩцәа ирыман алшара уи ахцәажәара.

Аҟәатәи ахҧатәи абжьаратә школ алагарҭатә классқәа рырҵаҩы Марица Каҷабааҧҳа уажәы актәи акласс лымоуп. «Ҳазну адунеи» ахәыҷқәа иргәаҧхоит ашәҟәы сахьала иахьҩычоу азы, урҭ рыла дара изларылшо ала еиҭарҳәоит атема, аха убри аан атекст маҷуп, ари аҭаацәа ирызцәырнагоит азҵаарақәа. Арҵаҩы лгәаанагарала, атекст иаҳа инарҭбааны иҟаҵатәуп.

«Ахәыҷқәа аурок иацәшәоит. Ашықәс зегьы акласс аҿы ицәажәо сара соуп»,- лҳәоит Марица.

Кама Адлеиба арҵагашәҟәқәа рконцепциа аҧсахра аус адызуло дыруаҙәкуп. Лара Уарчатәи ашкол аҿы абиологиеи ахимиеи амаҭәарқәа рылҭоит, иара убри адагьы дметодиступ араион аҵара аҟәшаҿы. Аҵара аминистрра адҵала, актәи акласс инаркны аҧшьбатәи акласс аҟынҙа «Ҳазну адунеи» аконцепциа аҧсахра рнапы ианырҵеит. Аспециалистцәа ашәҟәы ҳаамҭа иақәыршәаны иҟарҵароуп. Уи иаанаго – сахьала еиқәыршәаны, атемақәа еихышәшәо иҟаҵаны, ашәҟәы ҿыц аҧсы ахаҵаны ахәыҷқәа рҟынҙа инаргоит ауп. Кама лусураҿы длывагылоуп Алина Габниаҧҳа, уи Аҳәынҭқарратә университет аҿы абиологиа амаҭәар даҧхьоит. Агәыҧ данапхгаҩуп Аҵара аминистрра азеиҧштә, абжьаратә, азанааҭтә ҵара аҟәша аиҳабы Маиа Цыбулевскаиа.

«Ҳара аҧшьшәҟәык рҿы абызшәа иаҳа ирмарианы, ашәҟәы ахаҭабзиара шьҭыхны иҟаҵазар, аҵаратә процесс иаҳа имариахоит ҳәа агәаанагара ҳамоуп. Иаҭахны иҟоуп темацыҧхьаҙа ажәар алагалара, иара убас акырҙа аҵанакуеит амаҭәар аинтерес аҵаҵаны ахәыҷы изнагара. Апрактикатә усура ахәыҷы дацәымшәозароуп, уи амҩа дықәиҵоит арҵаҩы. Убри аҟынтә, иара изнагашьагьы хадароуп араҟа. Арҵаҩы ара дҟазоуп, арҵаҩы – даартҩуп ахәыҷы изы. Мчыбжьык ахьтә знык ахәыҷы амаҭәар анимоу, убри азы дааҙом ҳәа арҵаҩы ианылҳәа, уи рыцхара дууп»,- лҳәоит Кама Адлеиба.

Аспециалистцәа «Ҳазну адунеи» аус адулара иалагеит ҳазну ашықәс азы. Уажәаазы арҵаҩцәа идырбан арҵагашәҟәы темала ҿыц ишеихшоу. Асеминар аҿы арҵаҩцәа иаразнак згәаанагара зҳәаз ыҟоуп, уи адагьы доусы иҭахоит аматериал, анаҩс ихәыцрақәа аниҵар ахьалшо анкетақәа. Урҭ хшыҩзышьҭра рыҭахоит, ҳәарада, избанзар анаҩс амаҭәар аҧсҭазаара дара рнапаҟноуп иахьыҟало.

«Ҳхәыҷқәа ибзианы рхатәы бызшәала иахьзымцәажәо, шьҭахьҟа ҳазго акоуп. Ашәҟәы атекст армариара атәы ҳаналацәажәо, уи иаанагаҙом алитератураҿы иҟоу аҧҟаракәа ҳрыцныҟәаҙом ҳәа, араҟа аус злоу ахшыҩҵак иаҳа ирмарианы аҟаҵароуп. «Ҳазну адунеи» амаҭәар ала ахәыҷы Аҧсуара, ахатәы бызшәа адырра, дахьынхо аҭыҧ бзиа ибо аҟаҵароуп иаҳҭаху», - ҳәа азгәалҭеит Кама Адлеиба иҳалҭаз аинтервиу аҿы.

Арҭ арҵагашәҟәқәа аус рыдулара апроцесс уажәоуп ианалага. Аспециалистцәеи арҵаҩцәеи рзы ари раҧхьатәи еицәажәаран. Ҳәарада, аус иацҵахоит, аҩганк русура лҵшәак аҟынҙа инаргаанҙа.

Афорум аҳәаақәа ирҭагҙаны иҙырган арҵагашәҟәы ҿыцқәа, алитературатә ҧхьара 2-тәи 3-тәи акласскәа рзы. Ҳара ҳалахәын алагарҭатә классқәа рырҵаҩцәа алитературатә ҧхьара 2-тәи акласс анрызнаргоз. Аҵара аминистрреи Апедагогика аинститути аус здырулаз арҵагашәҟәы аҽеахьынҙеиҭаназ атәы, ҿыцрас иалагалаз, насгьы иану атекстқәа ахьынҙамариахаз рзеиҭарҳәеит.

Ари аҵарашықәс иалагҙаны ашәҟәы Аҟәеи Гагреи абжьаратә школқәа рҿы апробациа иахысит. Ашәҟәы маншәалоуп ахәыҷы аус ируразы, иаҧхьаратә шьцыларақәеи ихшыҩи рырҿиаразы, ибз аҧеразы. Иара еиқәдыршәеит Земфира Ҵәыцьба, Хьыбла Шамба, Фросиа Хаҳәбиа. Иара убас аус адырулон арҵаҩцәа Лиудмила Цьынцьиа, Лариса Басариа, Мадина Кәарҷиа.

Шьҭа 20 шықәса рҵаҩыс аус зуа Мадина Кәарҷиа лажәақәа рыла, уаанҙа иҟаз арҵагашәҟәы уадаҩуп иахьа ашколқәа рахь иааиуа ахәыҷқәа рзы, уи зыхҟьогьы абызшәа ахьырзымдыруа ауп. Ашәҟәы ҿыц аус шадырулоз атәы далацәажәауа арҵаҩы илҳәеит, атемақәа зегьы еихышәшәо ишыҟоу.

«Иҳадырҵон атемақәа ирышьашәалоу атекстқәа рыҧшаара. Ажәытә шәҟәқәа, аҿатә шәҟәқәа, «Амцабз» ҳхы иархәаны доусы илшоз иҧшаауан. Нас иреиҕьыз алаҳхуан. Ҳара ҳаилатәаракәа рҿы атекстқәа ҳаркьаҿуан, иаҳа ирмарианы иҟаҳҵон. Ашәҟәы аҧышәа змоу арҵаҩцәа ракәым, ҿыц иалаго рзгьы ирзымариахоит аус адулара»,- ҳәа азгәалҭеит Кәарҷиаҧҳа.

Ашәҟәы аҙыргараҿы аиқәыршәаҩцәа ирҳәон, ахәыҷқәа ирызку, атема иақәшәо атекстқәа рыҧшаара шыуадаҩыз. Аспециалистцәа рхала ашәҟәыҩҩцәа ражәабжьқәа аус рыдуланы, иажәхьоу ажәақәа алыршәшәаны, атекст ахәыҷқәеи аҭаацәеи рзы иаҳа имариахарцаз аамҭа ианаало адаптациа азыруан. Апедагогика аинститут аспециалист Фросиа Хаҳәбиа иазгәалҭеит, хықәкыс ирымаз, ахәыҷқәа ироуран иҟоу адырракәа, урҭ иажәабжьқәаны, иажәеинрааланы, иара иқәра иаҵанакуа, иҧсихологиа иаҵанакуа аҩымҭақәа рышьақәыргылара ауп.

«Апоезиаҿы, апрозаҿы иҳамоу аҩымҭақәа зегьы ҳрылсит. Убрантә еизаҳгеит ахәыҷқәа рықәра иаҵанакуаз, ирызҵап ҳәа ҳгәы иаанагоз. Аха уи мацара азымхаҙеит, урҭ аҩымҭақәа еиҭа аус рыдаҳулон, ажәақәа ҳармарион. Иахьа ишьақәҳаргылаз арҵагашәҟәы, сгәы иаанагоит ахәыҷы ихатәы литературахь агәыбылра инаркып ҳәа»,- лҳәеит аиқәыршәаҩ.

Аҵара аминистр лхаҭыҧуаҩ Хьыбла Шамба лажәақәа рыла, ашәҟәы аиқәыршәараҿы хшыҩзышьҭра аҭан ашәҟәы сахьала аҩычарагьы.

«Ахәыҷы ашәҟәы аартны данагәыдыҧшылалак, атекст еиқәаҵәаҙа, ирдуны иҟаҵаны ианибалак, даҧхьаргьы иҭахҙам. Ашәҟәы анааиртлак, сахьала иҩычаны, ашрифт рҟәазны, атекст ахаҭагьы маҷны, иблаҿ иааиуа ианибалак, хымҧада, аинтерес икуеит, егьи адаҟьагьы ааиртыр иҭаххоит. Аҧхьара агәаҳәара иоуа ишьақәгылоуп ҳәа сгәы иаанагоит иахьатәи амш азы иҙыраҳгаз арҵагашәҟәы. Уаҟа иалагалоуп еиуеиҧшым адҵақәа, иара ихала ихы аус адиулартә еиҧш, анҭыҵгьы цьара ҧшаарақәак идуп, уигьы аинтерес изцәырнагозароуп», - лҳәеит Шамба.

Ашәҟәы иагәылоу атекстқәа аххәаа рыҭауа Аҵара аминистр лхаҭыҧуаҩ азҿлымҳара алҭеит исахьаркны аҧхьара аҵакы.

«Ахәыҷтәы литератураҿы зықәра маҷу ахәыҷқәа ирзааигәоу аҩымҭақәа рацәаҙам. Ажәеинраалақәа рыла ишьақәгылоу атемақәа ыҟоуп ирацәаны ашәҟәаҿы, аха уи иаанагаҙом урҭ зегьы ҿырҳәала иҵароуп ҳәа, уи аҩыза адҵа иаҳҭар, игәы ахнаршәоит. Акы– исахьаркны аҧхьашьа иҵар алшоит, егьи ҿырҳәала. Иҟоуп агәаанагара исахьаркны аҵара мариоуп ҳәа, аха уи ус акәҙам. Ахәыҷы ажәеинраала данаҧхьо, ишахәҭоу еиҧш ақәыҕәҕәаракәа ҟаҵаны, иаҭаху ажәақәа алкааны, аҧсы ахаҵаны дзаҧхьар, ҿырҳәала аҵарагьы изымариахоит. Ус имариаҙам исахьаркны аҧхьара, уи аҵак ду амоуп», – ҳәа лҳәоит Шамба.

Ҿыц еиқәыршәоу аҩбатәи акласс азы алитературатә ҧхьара ахәыҷқәа рнапаҟны иҟалоит цәыббрамза акы азы.

Афорум аҵыхәтәантәи амш аҽены Аҧсны Апедагогика аинститут аиҳабы Ирина Кәакәасқьыр ҳлыҿцәажәеит, хымштәи русура аихшьаалақәа рзы. Лара иазгәалҭеит, хымш имҩаҧысуаз афорум даара аҵак ду шамаз абызшәадырыҩцәеи, аҭҵааҩцәеи, арҵаҩратә еилазаареи рзы.

«Афорум ақәкы хадақәа ируакын арҵагашәҟәқәа равторцәеи арҵаҩцәеи реиҧылара, русеицура иаҳа арҵаулара, арҭбаара. Ақәкы анагҙарагьы алыршан. Арҵаҩцәа афорум аусура анымҩаҧысуаз аамҭа иҭагҙангьы аиҿцәажәара мҩаҧыргон, адискуссиатә ҟазшьа рыман асеминарқәа, анаҩс имҩаҧысуан алекциа анҭыҵгьы авторцәеи арҵаҩцәеи реицәажәара, ргәаанагаракәа рзыҙырҩра. Арҭ зегьы ҳара ҳаҧхьаҟатәи ҳусура ҳәаақәызҵо, ҳусура ахаҭабзиара еиҕьызтәуа ракәхоит»,- ҳәа азгәалҭоит Кәакәасқьырҧҳа.

Афорум аҿы иара убас иазгәаҭан иахьа апробациа иахрыжьуа арҵагашәҟәқәа рылацәажәара. Уи аганахьала Апедагогика анститут аиҳабы илҳәеит, ашәҟәқәа рҭыжьраҿы аҳәынҭқарратә стандартқәа рықәныҟәара аҵак ду шамоу.

«Аҧсны Ахада астратегиатә ҵакы змоу адҵақәа ықәиргылеит Аҵара аминистрра аҿаҧхьа. Аҵара азакәан апроект иахьынҙазалшо ирхиоуп, уи адкылара ашьҭахь ҿыц еиқәыршәатәуп аҳәынҭқарратә стандартқәа амаҭәарқәа зегьы ирықәшәо, урҭ ирықәыршәаны апрограммақәа ҟаҵатәуп, убарҭ ирышьашәалоу арҵагақәагьы цәыргатәуп. Аамҭа иара ахатәы ҭахрақәа ықәнаргылоит, аха зегьы реиҳа абра ихадароу абызшәа аҭагылазаашьа ауп. Арҵага арҿыцра анаҳҳәо, абра иҟоуп ихымҧадатәу, ҧсахшьа змам акы, уи иарбан шықәсазаалакгьы, дарбан рҵаҩызаалакгьы, арҵага аклассикатә ҟазшьа шамоу идырроуп. Арҵага иану алитература атәы ҳҳәозар, аклассикатә ҩымҭақәа роуп, аҧсуа литератураҿы ихадароу ашәҟәыҩҩцәа рҩымҭақәа роуп. Ашкол аҿы арҵара классикоуп. Аметодика аганахьала аинновациақәа алоугалар ауеит ахәыҷы иҭахрақәа ирықәыршәаны. Убарҭ рыҩныҵҟа иаҭахқәоу рацәоуп, убарҭ ирызхәыцтәуп», – лҳәоит Кәакәасқьыр.

Апедагогика аинститут аиҳабы лажәақәа рыла, аҵара шҵьабаау ахәыҷқәа, арҵаҩцәа, аҭаацәа, зегьы еилыркаароуп. Абызшәа аҭагылазаашьа аҧсахраҿы ацхыраара ҟарҵароуп зегьы – аҭаацәа, ауаажәларра, аҳәынҭқарра, ҳәа азгәалҭеит Кәакәасқьыр.

Хымш арҵаҩцәа рзы егьусуран, егьҧсыршьаган. Гагра араион ахадара абзоурала арҵаҩцәа ргәабзиара аиҭашьақәыргылараӡы аусмҩаҧгатәқәа рзеиҿкаан. Аҧсуа бызшәа арҵаҩцәа рфорум хыркәшоуп, аха уи иалахәыз русура иацҵахоит.

Ианаҭахыз, иахьаҭахыз аҭыҧ аҟны

Аполлон Шьынқәба 80 шықәса ихыҵит

Ианиашьа ихаҵашьоуп

Алиса Гәажәҧҳа

80 шықәса ихыҵит Аҧсны даара ҳаҭыр зқәу, ҳажәлари ҳаҧсадгьыли рзы иразҟызбагаз аҳҭысқәа раан еснагь агәаҕьреи ахшыҩ ҵаулеи аарҧшны згәааннагара аҿацаҳәа аҳәара зылшо арҵаҩы, аҭоурыхтә ҭҵаарадыррақәа ркандидат, аспорт азҟаза, ауаажәларратә усзуҩы, Аҧсны Афырхаҵа, Султан Сосналиев иорден занашьоу, Аҧсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьра (1992-1993) аветеран Аполлон Естат-иҧа Шьынқәба.

Аполлон Шьынқәба дышқәыҧшӡаз аҧсуа милаҭ-хақәиҭратә қәҧара далагылахьан, иара изы аҧсадгьыл абзиабара еиҳау ыҟам.

–Ауаҩы дины адәы данықәла нахыс раҧхьа ишьаҿа ахьеихигаз, ашәҭ ахьибаз, ашәаҳәабжь ахьиаҳаз иҧсадгьыли уи дызхылҵыз иани рыбзиабара – арҭ зегьы еидкыланы урыхәаҧшуазар, урҭ иреиҳау ыҟаӡам. Ауаҩы дызхылҵыз иан леиҧш бзиа ибозароуп иҧсадгьыл.

Ҳаҭала, сара сахаануп ауаа шәаҧырҳаҧуа ианцәажәоз аамҭа, аха ус иага иҟазаргьы, гәаартыла еизыҟаз рхыҧхьаӡара анеиҳаз.

Арра-мшынтә флот аҟны ар рамаҵзураҿы сыҟан, ҧсшьара ҳәа 1978 шықәсазы Аҧсны сынааи, амилаҭ-хақәиҭратә қәҧара ашыкьымҭаҵәҟьа сналагылеит. Уи нахыс сыҧсҭазаара аҕырак иара иазкхеит, – дҳацәажәон Аполлон Естат-иҧа.

Аҧсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьра ианалагоз Аполлон Естат-иҧа аус иуан Д.Гәлиа ихьӡ зху Аҧсуаҭҵааратә институт аҟны, аетнографиа аҟәшаҿы, аха ҳаҧсадгьыл ашәарҭара ианҭагыла, икалам нышьҭаҵаны абџьар шьҭихит, аҧсадгьыл ахьчаҩцәа раҧхьагылаҩцәа дыруаӡәкын.

Иазгәаҭатәуп, уи аибашьра ҟалаанӡа Ачадара аҳаблаҿы еиҿкааз «Аҧсуа гвардиа» дшалаз, аҩбатәи арезервтә баталион акомандаҟаҵаҩыс дшыҟаз.

«Сеибашьратә мҩа иалагеит Алада Ешыра ала, Гәымсҭатәи ахырҕәҕәарҭа аҟны, I абаталион акомандаҟаҵаҩыс сыҟан. Пыҭрак ашьҭахь, Аҧсны Аҳәынҭқарра Раҧхьатәи Ахада, усҟан, Аҧсны Иреиҳаӡоу Асовет Ахантәаҩыс иҟаз Владислав Григори-иҧа Арӡынба идҵала, аҭагылазаашьа еиҳа иахьыуадаҩыз аҟнытә, Мрагыларатәи ахырҕәҕәарҭахь сдәықәҵан аштаб аиҳабыс. Уаантәи ҩымз рышьҭахь, дырҩегь, Мраҭашәаратәи ахырҕәҕәарҭахь сдырхынҳәит. Ианвар мзанӡа Мраҭашәаратәи афронт аштаб аиҳабы ихаҭыҧуаҩыс сыҟан. Ианвармза инаркны маи мзазынӡа – Гәымсҭатәи афронт аштаб аиҳабыс. Афронт абригадатә системахь ианиас – 2-тәи абригада аштаб аиҳабыс», – иҳәеит аибашьра раҧхьатәи амшқәа инадыркны Аиааира амш аҟынӡа ар рҧызацәа иреиуаз, ираҧхьагылаз, ҧшьынтә ахәрақәа зауз, аха зыхәра ҕәҕәақәа ириаанны дырҩегь зуалҧшьа анагӡара иазыхынҳәыз Аҧсны Афырхаҵа.

«Аибашьра мышкымзар, мышкы ишыҟалоз зегьы иаадыруан, аха ҳгәыҕуан макьана ишҧаҟалари ҳәа. Досу ҳхатә усқәа ҳарҿын, аибашьра ҳазыҟаҵаӡамызт, ҳазыхиаӡамызт. Убасҟан, ҳажәлар еидызкылаз мчуп аибашьра ҟалаанӡа еиҿкаахаз жәлар рфорум «Аидгылара», уи иабзоуроу рацәоуп аинтеллигенциеи ажәлари реидкылараҿы», – иазгәеиҭеит Аполлон ҳаиҿцәажәараан.

Аибашьра адәаҿы иоуз ахәра ҕәҕәақәа рыхәшәтәра ашьҭахь (август-сентиабр, 1993 шықәсазы) Аполлон Шьынқәба Гәымсҭатәи ахырҕәҕәарҭа III абригада аҟәша аиҳабыс дыҟан.

Дрылахәын: ианвартәи, марттәи, ииультәи, сентиабртәи ажәыларақәа.

«Аҧыза – зегь раҧхьа инаргыланы уи ҧызара ззиуа ар игәра ргозароуп. «Зыгәра умго ашьхагьы уимыццан», – ҳәа аҧсуаа ражәа иалаҵаны баша ирҳәомызт. Иушьҭанеиуа, иухьыҧшу ар рзы урҭ уанырҧызаха ухымҩаҧгашьа зегь рыла иҿырҧшыгазароуп: ураҧхьагылазароуп, угәымшәазароуп, агәаҕьра улазароуп, ухьамҵуазароуп, иулшогьы иулымшогьы улуршароуп, ажәакала, рыгәҭа, рхаҿы угылазароуп, уфырхаҵазароуп. Ас еиҧш ахымҩаҧгашьа анулымша аруаа рыгәрагара уоуӡом, рҧызарагьы улшаӡом. Уи инаҷыданы, аибашьра аҧҟаракәа удыруазароуп, урықәныҟәозароуп, алеишәагьы ааурҧшыроуп, еиқәурхароуп, аха «аҕьеҩҳәа» акәымкәан, хаҭа-хаҭала аибашьцәа рымаршәа гәаҭаны рызнеира хымҧадатәиуп».

Аибашьраҿы ар рҧызара даара ауадаҩра шаҵу, аҭакҧхықәра шыҕәҕәоу дазааҭгыло, Аҧсны Афырхаҵа иаҳзеиҭеиҳәеит, аҧыза ихымҩаҧгашьа зегь рыла иҿырҧшыгазарц шахәҭоу:

«Аҧыза – зегь раҧхьа инаргыланы уи ҧызара ззиуа ар игәра ргозароуп. «Зыгәра умго ашьхагьы уимыццан», – ҳәа аҧсуаа ражәа иалаҵаны баша ирҳәомызт. Иушьҭанеиуа, иухьыҧшу ар рзы урҭ уанырҧызаха ухымҩаҧгашьа зегь рыла иҿырҧшыгазароуп: ураҧхьагылазароуп, угәымшәазароуп, агәаҕьра улазароуп, ухьамҵуазароуп, иулшогьы иулымшогьы улуршароуп, ажәакала, рыгәҭа, рхаҿы угылазароуп, уфырхаҵазароуп. Ас еиҧш ахымҩаҧгашьа анулымша аруаа рыгәрагара уоуӡом, рҧызарагьы улшаӡом. Уи инаҷыданы, аибашьра аҧҟаракәа удыруазароуп, урықәныҟәозароуп, алеишәагьы ааурҧшыроуп, еиқәурхароуп, аха «аҕьеҩҳәа» акәымкәан, хаҭа-хаҭала аибашьцәа рымаршәа гәаҭаны рызнеира хымҧадатәиуп», – иҳәеит уи, усолдаҭзар еиҕьуп, аҧызара аидара хьанҭоуп ҳәа нацҵауа.

Аибашьра раҧхьатәи амшқәа рзы абаталион акомандаҟаҵаҩыс иҟаз усҟантәи аҳҭысқәеи аибашьцәа рхымҩаҧгашьеи игәаларшәо дҳацәажәон.

– Абџьар абаҟаз усҟан, автоматк зкыз, хҩы-ҧшьҩы ишьҭахь игылан, дырхәыр иавтомат аанаҳкылап ҳәа. Сара еҧак жәантә абаталион сакәшон иабџьардаз ачкәынцәа адҵа рмоукәан, абџьар азы жәылара имцарц срабжьон, рыгәшәа сҳәон. Аха згәы еибафоз, амца иаҩызаз аибашьцәа рынкылара уадаҩын, унаҳәаны уаахьаҧшанӡа абџьарда, раҳәызбақәа рган иавҵаҵаны, жәылара ицон 18,19,20 шықәса зхыҵуаз аҿарацәа. Урҭ иаадырҧшыз афырхаҵара еиҭаҳәашьа амам.

Илыҵшәадахаз, аха аиааира зыраагәаз ианвартәи марттәи ажәыларақәа реиҧш иҟаз, «Илыҵшәадахаз ажәыларақәа ҳәа рызҳәара иашам, урҭ ҧышәаран», – ҳәа азгәеиҭеит.

Уи иажәақәа рыла, илыҵшәадахаз ажәыларақәа зыхҟьаз абџьарлеи џьаҧҳанылеи ҳахьеибыҭамызи аибашьратә ҧышәа ахьҳамамызи роуп.

Ҳаҭала, ианвартәи марттәи ажәыларақәа игәаларшәо иазгәеиҭеит, даара ахьааи агәырҩеи зцыз ажәыларақәа ишреиуаз.

«Ианвартәи ажәылараан 204-ҩык ҳаибашьцәа рыҧсыбаҩқәа анҳарҭоз, угәы ҕәҕәамзар рылаҧшра уадаҩын. Урҭ рахьтә иҟан ихәны аҕацәа рнапаҵаҟа иҟаз. Аха аҧсыбаҩқәа анҳарҭоз, ахәцәагьы шьны иҳарҭеит, ишыҧхаз, рыҧсы ахәага шҭаз»... – иҳәеит Аҧсны Афырхаҵа, уажәы-уажәы игәыҧшаара датәнатәуа. Анаҩс, «Алаҳәахӡеиҧш сыхцәы еиқәаҵәан усҟан, аха ианвартәи ажәылара ашьҭахь исызгәамҭаӡакәан сыхцәы шлеит», – иҳәеит даақәыҧсычҳан.

Ҳаицәажәараан, Аполлон Естат-иҧа ҷыдала инаҵшьны дазааҭгылеит ҳаиашьаратә жәларқәа иаадырҧшыз агәымшәара, афырхаҵара, урҭ рхыҧша ҕәҕәа аҕа дшарӡызауаз, ишьара дшықәнаҟьоз.

–Наа–Аҭара ақыҭа ашьхара аганахь, аҳабла Наа ҳәа иахьашьҭоу ҳаҕацәа ажәылара еиҿыркааит, (Усҟан Мрагыларатәи афронт аҟны сыҟан). Аҽны амш бзиан, Кәыдры «Икарус» ҳәа изышьҭоу автобусқәа рыла ирит. Уи нахыс БМП – атехника иашьҭагыланы амарда иаҿаланы рҿаархеит. Ҳара 15-ҩык ахәы акаҵәара аанкыланы ҳҭәан. Зегь автоматқәа ҳкын, аха аџьаҧҳаны маҷӡаны иҳаман, ҳзықәгәыҕуаз Ткәарчалаа иҟарҵаз артҟәацгақәа (агранатақәа) 10-ҟа иҳамаз ракәын. Иара убри артҟәацгақәа рыла ауп ижәылаз атехникеи БМП-қәа ҩбеи штаҳархаз. Уи нахыс ижәылаз аҕа ишьамхы арҵысит. Ҳгәыҧ аҿы иҟаз, шәагаала имаҷыз, аха еилҟьа-еилҕәыцә иҟаз ачечен арҧыс, иавтомат шьҭыхны ахәы акаҵәара ҳзықәтәаз дықәгьежьааны арҵәааҳәа «Аллаҳ акбар» ҳәа, нырцә-аарцә ибжьы рганы акәашара далагеит. Ари ибжьы заҳаз ҳаҕацәагьы аиқәҿыҭра иалагеит «Чеченеби» ҳәа, еижәыланы Кәыдры рҿалажьны иахьцоз ҳрыхәаҧшуан, уаҳа ирыжәаҳҵоз абџьар ахьҳамамыз азы (ҳџьаҧҳаны нҵәахьан).

Ажәакала, Нхыҵ-Кавказтәи ҳашьцәа, ачеченцәа рхыҧша иацәшәаны ихьаҵит.

Иахьагьы слымҳақәа ирҭыҩуеит уи ачечен арҧыс қәыҧш ибжь ҕьеҩ. Ибжьы иацәшәаны ихьаҵит акәымзар, ҳара абџьарла ҳазлеибыҭамыз ала, «адруҳәа» рҿаархазҭгьы, знык-знык ҳхысыр ҳџьаҧҳаны нҵәон, ҳшьаҟьаны иаҳхысыр алшон. Аха агәы рызҭамызт, ишәыргәындақәан акәымзар...

Аполлон Естат-иҧа Шьынқәба арҵаҩра, аҭҵаарадырра, аспорт, акультура уҳәа рхырхарҭақәа рҟны акыр аусуракәа еидибалахьеит, напхгара аҭараҿгьы имч-илша дамеигӡакәан алҵшәа бзиақәа раарҧшра илшахьеит.

Аспорт азҟаза ҳаиҿцәажәараан иалкааны иазгәеиҭеит, дызнысыз амҩа данызхьаҧшуа, даара игәхьааиго, зегь раҧхьа иргыло – ихәыҷра ашықәсқәа шракәу.

«7шықәса ракәын исхыҵуаз, 1953 шықәса азы, раҧхьа аҽы сақәҿаҳәаны (скамҳарц) сандырҩуаз. Уи ашықәс инаркны, «Кәанча» захьӡыз сҽыҩ ала, 7 шықәса инеиҧынкыланы актәи аҭыҧқәа згон. Схәыҷаахыс аҽқәа сыҧсы рылоуп, бзиа избоит, иахьагьы аҧсуа иитәу аҽыбҕаҟазара, аҽырҩра, аҧсуаҵас аҽырхәмарра уҳәа сыҧсҭазaараҿы аҭыҧ ҷыда аанакылоит, уи иахәҭакны иаанхеит.

Иҭәы-иҧха иҟаз аҧсуа ҭаацәара ду иалҵыз Аполлон Шьынқәба ҳаиҿцәажәараан иазгәеиҭеит, рҭаацәараҿы 8-ҩык ахшара ишрызҳауаз, 4-ҩык аиашьцәеи 4-ҩык аиаҳәшьцәеи.

Ҭхьына ақыҭан иизз Аполлон Шьынқәба дхәыҷаахыс ашьха дшадҳәалоу, уи аҧан бзианы ишидырууа, ашәарыцара акәзар, ишицәтәымым ҳзеиҭеиҳәеит, ауаҩы ашьха агәашьамх ҵари агәамчи шинаҭо ҳаилыркаауа.

«6 шықәса схыҵуан, ашьха раҧхьа саныргоз. Уижьҭеи есҧхынра ашьха ацара ианаамҭоу шықәсык бжьасмыжьыц. Аррамаҵзура сахысра аамҭазы есышықәса ҧсшьара ашьха ацаразы саауан. Шамахамзар, сахьымцац ашьха ыҟам, сызҵамиац хаҳә ыҟам. Аҧсабара даара исзааигәоуп, уи аҧшӡара, абеиара азҩыдара даара ҳаҭырла сазыҟоуп. Аҧсабара шаҟа ауаҩы гәцаракрала, бзиабарала дазыҟоу аҟара, ауаҩы изгьы хәарҭара аиуеит», – иҳәеит уи.

Аполлон Естат-иҧа ҳаиҿцәажәараан излеиҳәаз ала, Ҭхьынатәи абжьаратә школ даналга ашьҭахь, А.М.Горки ихьӡ зхыз Аҟәатәи аҳәынҭқарратә педагогикатә институт афилологиатә факультет дҭалоит. Аха, уи иажәақәа рыла, актәи акурс аҟны аҭара шиҵоз, аректор В.Анчабаӡеи усҟан, Ҭхьынатәи абжьаратә школ адиректорс иҟаз Сократ Харитон-иҧа Воубеи иҟарҵаз аҳәарала, иҭара латәарадатәи аҟәшахьы иианганы, Ҭхьынатәи абжьаратә школ аҟны рҵаҩыс аусура далагоит.

Аҵареи арҵаҩратә ҧсҭазaареи реилагӡара шымҩаҧысуаз игәалаиршәон. «Аҧсуа бызшәеи алитературеи амаҭәар ала асааҭқәа маҷны исыман, абаҩрҵәыреи арратә уси сырзаҧхьон аҵаҩцәа. Уи инаҧшьны, Ҭхьына ақыҭа, аспорт ахырхарҭа иазкны еиҿкааз аҟны, аспорт азыҟаҵаҩыс аус зуан».

Ақыҭа анхацәа рахьтә аҟыбаҩ злаз аҿар азыҟаиҵон еиуеиҧшым аспорт хкқәа: аҽырҩра, аҽырхәмарра, ашьапылампыл асра, анапылампыл асра уҳәа рыла.

«Ҳаҭала, аҽырҩра аганахьала, ҳчемпионцәан усҟан, еиҭаҵуа акубокқәа 5-6 шықәса иҳаман урҭ ашықәсқәа рзы, егьырҭ аспорт хкқәа рганахьалагьы аихьӡара бзиақәа ааҳарҧшуан», – иҳәеит уи.

Анаҩс, аспорт азҟаза, арҵаҩ қәыҧш иҧсҭазaараҿы даҽа етап ҿыцк аатит, уи аҭҵаарадыррахь амҩа акәын.

«Схы-сгәы иҭамкәан, аҵарауаҩ ду, акритик Шалуа Инал-иҧа дсыҧхьеит Ҭхьынатәи абжьаратә школ аҟны рҵаҩыс аус анызуаз аамҭазы. Иҵьасшьеит даара, зызбахә саҳахьаз, аха харантә ада, иааигәаны исзымдыруаз аҵарауаҩ ду сара сҟнытә ииҭаххарызеи? – ҳәа. Сидикылеит, ҳаиқәшәараҿы исеиҳәеит, аҧсуа қыҭа иалҵыз, аҵасқәеи абызшәеи здыруа, аҧхьаҟа изықәгәыҕуа иҟоу аспирантурахь, Москваҟа ишьҭра шырҭаху, хаҭала, сара сшалыркааз, исылшоны шырҧхьаӡаз. Азныказы, «сазхәыцуеит» – сҳәан аҩныҟа схынҳәит, аха «Шалуа дуӡӡа ас еиҧш анудигала, мап шҧоукуеи», – рҳәан сани саби сазааргеит, саргьы сақәшаҳаҭхеит.

Уи акәхеит, аҽазыҟаҵара, аҧышәа арҳара аҭахын аҟнытә, ҩышықәса Аҧснытәи аҳәынҭқарратә музеи ахь архитектуратә баҟақәа рыҟәшаҿы нҵьнырс аус анызу ашьҭахь, Ш. Инал-иҧа ибзоурала сҭалеит Миклухо-Миклаи ихьӡ зху СССР аҭҵаарадыррақәа Ракадемиа аетнографиа аинститут аҟны аспирантура», – иҳәеит иҭҵаарадырратә мҩа ахы шакыз игәаларшәо.

1983 шықәсазы аспирантура хыркәшаны, «Абазақәа рыжьрацәаратә система» иазкыз адиссертациа хьчаны, аҭоурыхтә ҭҵаарадыррақәа ркандидат ҳәа аҵаратә хьӡы иманы Аҧсныҟа даныхынҳә, аусура далагоит Аҧсуаҭҵааратә институт аҟны, аетнографиа аҟәшаҿы ҭҵаарадырратә усзуҩыс. Иара уи ашықәсан аҵарауаа рхеилак аӡбарала, Мықәашҭа аиҭашьақәыргыларазы еиҳабыс далхын. Еилеигӡон аҭҵаарадырреи аҭакҧхықәра ду зцыз «Мықәашҭа» ҳәа хьӡыс изауз «Абжьуеизара» аиҭашьақәыргылареи анапхгареи.

«Жәынгьы-ҿангьы ҳажәлар рзы иразҟызбагоу, Бзыҧын Лыхнашҭа, Абжьуаа ҳҟны Мықәашҭа – арҭ иҧшьоу ҭоурыхтә ҭыҧқәаны иҧхьаӡоуп. Аха акыр шықәса ҳаҕацәа рхарала «ихәаҽны» иҟаз Мықәашҭа аиҭашьақәыргылара, уи аҧсуа ихаҿра, ибзазашьа – иҵас-иқьабз аныҧшуа аҟаҵара напы аҳаркит снапхгарала 1983 шықәсазы. 3-4 шықәса рыла иҳалшеит Мықәашҭахь асас дымҩахыҵуа аиҿкаара. Аха усҟан аҭыҧ змаз аполитикатә еибархҳарақәа, уи аҿиара амҩа арҭомызт, иаҧырхаган, иҵыршәаауан. Акырынтә Қарҭ ацара сықәшәеит, изыхдырҟьалак ҿырҧак рыҧшааауан. Мықәашҭа ахьӡ ргәаҧхомызт, ус шаҟа... Аҵыхәтәаны «Аспорттә культуратә центр», – ҳәа ахьӡ анаҳаҧсах, ргәы ҧҵәазар акәхап, иаҳҟәаҵит», – иҳәеит иуадаҩыз аамҭақәа дрызхьаҧшуа.

(Алгарҭа 6 -тәи ад.)

Ԥштәы хкыла еилоу аусумҭақәа

Н.Логәуа 70 ш. ихыҵра аҳаҭыр азы

Алиса Гәажәаԥҳа

40 шықәса инарзынаԥшуа аҿыханҵеи аграфикеи рхырхарҭала аусумҭа шьахәқәа аԥызҵахьоу «Аԥсны жәлар рсахьаҭыхҩы» ҳәа аҳаҭыртә хьӡы зыхҵоу Нугзар Логәуа абжьбатәи хаҭалатәи ицәыргақәҵа аартын Аԥсны асахьаҭыхцәа Реидгыла иатәу ацәыргақәҵатә зал Хада аҟны.

Абаҩхатәра бзиа злоу асахьаҭыхҩы ицәыргақәҵа аартра хацыркын Аҳәынҭқарратә хортә капелла ақәгылаларала.

Нугзар Логәуа 70 шықәса ихыҵра иазкыз ари ацәыргақәҵахь имҩахыҵит: Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада Бадра Гәынба, Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада ихаҭыԥуаҩ Беслан Бигәаа, Аԥсны Аԥыза-министр Владимир Делба, Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада Иусбарҭа аиҳабы Беслан Ешба, Аԥыза-министр ихаҭыԥуаа Џьансыхә Нанба, Ҭарашь Ҳагба, Аԥсны акультура аминистр Даур Ақаҩба.

Ацәыргақәҵа аартуа Ацәыргақәҵатә зал хада аиҳабы Ельвира Арсалиаԥҳа иазгәалҭеит, Нугзар Логәуа ирҿиаратә мҩа зегьы хәҭа-хәҭала еидызкыло иусумҭақәа рҿы уаҩы ишырнибаало аҟаза истиль, ицәанырракәа, ихәыцракәа. Уи инаҷыданы, лықәгылара хыркәшо илҳәеит, аҵыхәтәантәи жәашықәса Аԥснытәи аҳәынҭқарратә университет аҟны, хаҭала аҿыханҵа иазҿлымҳау, уи ахырхарҭа алызхыз аҿар реиҵааӡара инапы шалаку.

Ацәыргақәҵа аҟны Н.Логәуа 70 шықәса ихыҵра аиубилеи идныҳәало акультура аминистр Даур Ақаҩба даԥхьеит «Аԥсны жәлар рсахьаҭыхҩы» ҳәа ахьӡ ихҵаразы Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада Бадра Гәынба инапы зҵаиҩыз Ауснҟа.

Зырҿиара амҽхак ҭбаау асахьаҭыхҩы уажәтәи хаҭалатәи ицәыргақәҵа 70 усумҭа инарзынаԥшуа еиднакылоит. Уи 200 цәыргақәҵа инарзынаԥшуа ихы рылаирхәхьеит, Аԥснеиԥш, иҟазара ӡыригахьеит, уи анҭыҵгьы Италиа, Сан-Марино уҳәа егьырҭ атәылақәа рҟны.

Ианаҭахыз, иахьаҭахыз аҭыԥ аҟны

(Алгарҭа)

Ҳаиҿцәажәараан, 11-шықәса еиҳабыс аус ахьиуаз, аҭакԥхықәра ду зцыз, Мықәашҭа ахьышьҭрахь архынҳәра аус иԥсҭазаара ахәҭак шақәирӡыз азгәаҭо, «Ҳџьабаа алҵшәа бзиа ахылҿиааит, уи гәышьҭыхган», – иҳәеит.

Акрызҵазкуа ахҭысқәа ируакуп, усҟан, апоет ду, Баграт Шьынқәба иҩыза гәакьа Заур Налоев дназлаз Нхыҵ-Кавказтәи ҳаиашьаратә жәларқәа ринтеллигенциа рхаҭарнакцәа злахәыз аныҳәа Мықәашҭа аиҿкаара.

Имҳәакәа высшьа амам Аполлон Естат-иԥа Шьынқәба аԥсуа фильмқәа: «Хҭырԥа шкәакәеи» «Сувенири» рҟны дышҭырхҳьоугьы.

«Хҭырԥа шкәакәа» афильм аҟны Кьахьба Ҳаџьараҭ ироль назыгӡоз Аԥсны жәлар рартист Томас Кокосқьыр ихаҿсахьа аарԥшраҿы дыцхырааҩын (адубль аҟны дыҟан). Афильм аҟны 11 метра аӡахьы ҽыла аԥара илшеит аспорт азҟаза Аполлон Шьынқәба. М.Мархолиа режиссиорс дызмоу афильм «Сувенир» аҟны Аполлон Шьынқәба инаигӡоит ашәаџьҳәаҩ ироль.

«Зыԥсадгьыл зхы ақәызҵаз, Аиааира агәра згоз, аха уи абара зқәашьымхаз, иахьымӡаз ҳагуп, ихьаагоит акәымзар, Владислав Дуӡӡа илихыз амҩа гәыла-ԥсыла иазыҟоу, еиқәзырхо, еихазҳауа аҿар ҳамоуп, аԥхьаҟагьы зыжәлари зыԥсадгьыли ламыс цқьала ирзыҟоу аҵеира гылап ҳәа ҳгәыгуеит,» – иҳәеит Аполлон Естат-иԥа, хаҭала Ҭхьына акыҭа аҟнытә зыԥсадгьыл зхы ақәызҵаз 34-ҩык шыҟоу, урҭ рахьтә 24-ҩык иара иҵаҩцәа шракәыз азгәаҭо.

Имҳәакәа высшьа амам Ҭхьына акыҭа ишалиааз хә-ҩык Аԥсны Афырхаҵа ҳәа ахьӡ ҳарак иаԥсахаз, урҭ рахьтә иахьа зыжәлар ирылагылоу Аполлон Шьынқәеи Руслан Џьелиеи роуп. Рыԥсадгьыл рхы ақәырҵеит: Беслан Џьелиа, Арушьан Џьелиа, Дмитри Гогиа.

Аԥсуа жәлар иаагаз Аиааирала аибашьра анеилга ашьҭахьгьы Ар рԥыза, Аԥсны Афырхаҵа иԥсадгьыл аҿаԥхьа иуалԥшьа анагӡара иацитҵон, ҿыц еиҭашьақәыргылаз ар иԥышәа рымаидон. Аиааира ашьҭахьгьы агәҭынчра ахәҭаны ибомызт, ҳҳәаақәа рырҕәҕәареи, рыхьчареи рҟны ихы ишаҭомызт. 1994 шықәсазы Аԥсны атәылахьчара Аминистрра ар реилазаарազы аусбарҭа аиҳабы ихаҭыԥуаҩыс дыҟан, 1994-1997 шықәсқәа раан – Аминистрра аштаб хада аиҳабы ихаҭыԥуаҩс.

Аибашьра ашьҭахь далахәын (1998) маи мзазы Гал араион аҟны еиҿкааз ажәылара, 2001 шықәсазы Кәыдрытәи аҩхаа аҭарцәра, ар аҩадатәи ргәыԥ аштаб деиҳабын, 2005-2007 шықәсқәа раан – аштаб хада аиҳабы ихаҭыԥуаҩс, аԥшыхәаратә усбарҭа аиҳабыс. 2007 шықәсазы аполковник ичын иманы дыԥхьатәеит.

2016 шықәсазы Аԥсны абыргцәа Рхеилак ахантәаҩыс иалхыз Аполлон Шьынқәба фы-шықәса дазааԥсеит. Иахьа мшаҽнеиԥш, ижәлар рыԥсҭазаара далагылоуп жәынгьы-ҿангьы, иажәеи ихшыҩи ахьаҭаху хьаҳә-хьачарак ҟаиҵом.

Аполлон Естат-иԥа ихатә ҩыза, изаамҭанымкәа зыԥсҭазаара иалҵыз апоетесса, Лиолиа Тәанԥҳа «Аиааира ашәа» ада ажәеинраала лымҩыргьы аԥсуа жәлар рзы иҿахәҳәаганы, игәышьҭыхганы, ҳиааира иасимволхаз, хәыҷгьы-дугьы бзиа еицырбо, ҿырҳәала иахьа ашәаны ирҳәо ала деицырдыруа даанхон. 80 шықәса зхыҵыз аиубилиари Лиолиа Тәанԥҳаи рыхшара ҩыџьа иаԥсаны рыжәлар ирылагылоуп. Сырма занааҭла дизайнеруп, дҭаацәароуп, ҩыџьа ахшара дрануп. Лашьа Арсоу амобилтә еимадара «А-Мобаил» аҟны анџьныр хадас аус иуеит.

Ҳаиҿцәажәара хыркәшо, уи иԥсҭазаараҿы «ахахә былгьо» ишыҟамызгьы, ауадаҩрақәа шиԥылозгьы, аҭагылазаашьа еснагь ишеиԥшымызгьы, насыԥ змоу уаҩны ихы шиԥхьаӡо азгәеиҭеит.

«Хаҭала, сара сызнысыз амҩа, аԥсҭазаараҿы ҽазнык исыдыргалар, ҿыц сины адәы сықәлозар, дырҩегь, хаҭала сызнысыз амҩа алысхуеит. Даҽа ԥсҭазаарак сҭахӡам, сызнысыз амҩа хьхәра сзақәым, исызгәакьоу аамҭаны иаанхоит ахааназ», – иҳәеит уи.

80 шықәса аԥсуа изы иагьырацәам иагьмаҷым, макьаназы ашьхақәа ргәамчи ахрақәа ргәашьамхи змоу Аполлон Естат-иԥа изеиҕьаҳшьап аамҭа бзиа.

Аԥсуаа рыбзазашьа аҭҵааҩы

Раԥхьатәиқәа ируаӡәку

Аԥсуа интеллигенциа реиҳабыратә абиԥара еиуоу аетнограф, аҭоурыхтә ҭҵаарадыррақәа ркандидат Иван Андреи-иԥа Аџьынџьал диижьҭеи 130 шықәса ҵит.

Иван Аџьынџьал ихьӡ аԥсуа ҭҵаарадырраҿы еицырдыруеижьҭеи акыр ҵуеит. Аҵарауаҩ диит 1896 шықәса апрель 30 рзы анхаҩы иҭаацәараҿы. 1905–1910 шықәсқәа рзы аҵара иҵон Аҟәатәи ашьхарыуаа ршкол аҟны. 1913–1917 шш. раан иҵара иаciҵон Очамчыратәи ирeиҳау алагарҭатә ҵараиурҭаҿы, уи нахыс – Еревантәи арҵаҩратә семинариаҿы.

1917–1920 шш. раан рҵаҩыс аус иуан Аӡҩыбжьатәи ҩ-класстәи ашкол аҟны, анаҩс – Очамчыратәи ҩ-класстәи аҵараиурҭаҿы. 1920–1924 шш. аҵара иҵон В.И. Ленин ихьӡ зхыз Тифлистәи аҳәынҭқарратә политехникатә институт аҟны. Иҵара аныхиркәша даарышьҭит ССР Аԥсны Жәлар Ркомиссарцәа Рсовет ахь. 1938 шықәсанӡа еиуеиԥшым аҭакзыԥхықәыз амаҵурақәа дырхагылан. 1938–1949 шш. раан Аԥсуаҭҵаарадырратә институт аҟны аус иуан ҭҵаарадырратә усзуҩыс, 1948–1958 шш. рзы – Аԥснытәи Аҳәынҭқарратә музеи аҭҵаарадырра аганахьала аиҳабы ихаҭыԥуаҩс. 1958 ш. инаркны диаган Д.И. Гәлиа ихьӡ зху абызшәаеи, алитературеи, аҭоурыхи ринститут (иахьа – Д.И. Гәлиа ихьӡ зху Аԥсуаҭҵааратә институт) ахь.

Аԥсуа етнографцәа реиҳабыратә абиԥара рхаҭарнак Иван Аџьынџьал аетнографиатә ҭҵаарадырраҿы илагала шьардоуп, аԥсуаа рдоуҳатә културеи, рынхамҩатә бзазареи ирызкны ҩеижәа инареиҳаны аусумҭақәа инапы иҵигеит. Урҭ рахьтә хәы змаӡам лагаланы иаанхоит Аԥсны аетнографиа аҭҵаара иазку имонографиа «Аԥсуаа рынхарҭа». Абри аусумҭазы аҵарауаҩ ихҵан аҭоурыхтә ҭҵаарадыррақәа ркандидат ҳәа ахьӡ.

Аҵарауаа-аетнографцәа Шалуа Инал-иԥа, Лидиа Акаба уҳәа илзалгәарҭоз ала, Иван Аџьынџьал иҭиҵаауаз зегьы шьақәзырҕәҕәо аматериал рацәаны иргәылоуп, Аԥсны еиуеиԥшым акәакьқәа рҟны ихаҭа дашьҭаланы шықәсырацәала еизигоз, иҭиҵаауаз аԥхьаҟазы даара хәарҭара рыланы иҟазаауеит. Амала акыԥхь зымбацыз инапылаҩыраҟәа жәпакы ахыҵәахыз Аԥсуаҭҵааратә институт архив аҟны Аԥсны Аџьынџьтәылатә еибашьраан (1992–1993) ақәылаҩцәа ианырбылуаз иалаӡит, хнырҳәышьа рымамкәагьы ибжьаӡыз иусумҭақәа иреиуоуп: «Обычаи в дореволюционной Абхазии», «Военная организация и военные обычаи абхазов в прошлом», «Взаимосвязь в абхазской деревне», «Гостеприимство у абхазов», «Почитание старших у абхазов» уҳәа.

Ега ус акәзаргьы, иҭыҵхьоу Иван Аџьынџьал имонографиақәа аԥсуа ҭҵаарадырраҿы лагала дуны иаанхоит. Урҭ иреиуоуп: «Аԥсны аетнографиа аҟнытә» (1969), акьыԥхь шырбахьазгьы, иахьа шамахамзар иуԥыхьашәом «Вооружение абхазов», «Кузнечное ремесло и культ кузни у абхазов», «Пчеловодство в дореволюционной Абхазии», «Хозяйственные постройки», «Легенда о происхождении музыкального инструмента», «Абхазская народная игра в мяч» уҳәа егьырҭгьы.

Аԥсуа ҭҵаарадырраҿы ҩашьара ақәымкәа зхьӡ аанзыжьыз аетнограф Иван Андреи-иԥа Аџьынџьал иаамҭамкәа иԥсҭазаара далҵит 1963 шықәсазы.

В. Ажәанба

Есышықәса, мшаԥымза 24 рзы

Агәалашәара

Аерманцәа ргеноцид иалаӡыз ргәалашәара амш иазку аусмҩаԥгатәқәа мҩаԥысит О.Туманиан ихьӡ зху ашкол №9 аҿы

Агеноцид иалаӡыз ргәаладыршәарц имҩахыҵит Аԥыза-министр ихаҭыԥуаа Џьансыхә Нанба, Вараздаҭ Миносиан, Аԥсны аерманцәа рхеилак ахаҭарнакцәа.

Есышықәса, мшаԥымза 24 рзы ашкол аҿы имҩаԥыргоит Османтәи аимпериаҿы аерманцәа ргеноцид иалаӡыз ргәалашәара иазку алахьеиқәҵаратә митинг. Ари аҽны изҭаху зегьы ашкол ахь инеиуеит, иҭахаз ргәалашәаразы ацәашьқәа адыркуеит. Аҩналарҭаҿы ишьақәыргылоуп аерманцәа ргеноцид азхазҵаз аҳәынҭқарракәа рбираҟқәеи 110 шықәса раԥхьа иҟалаз ахҭысқәа ирызку афотоцәыргақәҵеи.

Ашкол аҿы имҩаԥысыз алахьеиқәҵаратә митинг ашьҭахь, акциа алахәылацәа Диоскураа рыԥшаҳәааҿы амшын ашәҭқәа хырҵеит.

Асааҭ 14:00 рзы Гагра ақалақь аҿы иҟоу аерман апостолтә уахәама Сурб Аменапркич аҟны Аԥсны аерманцәа рдоуҳатә папы Тер Седрак (Азнавуриан) аныҳәара мҩаԥигеит. Анаҩс ауахәама аштаҿы алахьеиқәҵаратә митинг мҩаԥгахеит.

АПСНЫМЕДИА
Ареспубликатә ҳәынҭқарратә усҳәарҭа «Аԥсныимедиа»
gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ru
аҭел: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҭыӡҭыԥ: Аԥсны, Аҟәа ақ, Ажәанба имҩа, 9
Аредактор хада
Ахра АНҚӘАБ
Агазеҭ адҵала иҩым астатиа ахә аредакциа иазшәаӡом. Агазеҭ ахә–20 мааҭ.